

Liberalen op nieuwe wegen

Liberalen op nieuwe wegen

VERKIEZINGSPROGRAM 1971-1975

VAN DE VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID EN DEMOCRATIE

Razend snel verandert de wereld, veel sneller dan vroeger. Nieuws uit de hele wereld, nieuwe gedachten bereiken ons direct. We moeten alles meteen verwerken, ons aanpassen aan nieuwe situaties. Wie mee wil denken, moet actief zijn. Steeds opnieuw moet hij eigen stellingname en uitgangspunten kritisch bezien. Dit doet zeker onze liberale partij, met dit nieuwe programma.

De grootste problemen en felste uitdagingen zijn:

- De mens, die er geen gat meer in ziet, de veranderende maatschappij niet begrijpt en vereenzaamt.
- Een wereld, waarin vrede, veiligheid en voedsel voor ieder nog steeds onbereikbaar schijnen.
- Een democratie, die nog niet werkt zoals wij zouden wensen.
- Materiële zorgen: het gezond houden van onze economie en echte welvaart voor allen.

Dit zijn de grote problemen. Onze antwoorden staan in een programma, waarin wij vooruit willen zien.

Uitgangspunt zal blijven het liberalisme, dat de vrijheid van de mens centraal stelt. Alleen wie vrij is kan zich werkelijk ontplooiën en gelukkig zijn. Echte geestelijke vrijheid vraagt materiële zekerheid, een dergelijke zekerheid vraagt sociale rechtvaardigheid.

Elkaar in materieel opzicht ruimte geven is niet voldoende, we moeten elkaar, ook geestelijk ruimte geven. Hiervoor is onmisbaar verdraagzaamheid, niet alleen in de politiek, maar ook in de dagelijkse omgang met elkaar, met mensen soms, die anders wensen te leven en te denken. Weg moeten de vooroordelen, weg moet het etiketjes plakken, dat ieder gesprek bij voorbaat doet mislukken.

Probleemstelling en uitgangspunt leiden tot dit programma:

I DE MENS IN EEN VERANDERENDE MAATSCHAPPIJ

De maatschappij is steeds ondoorzichtiger geworden. De oorzaak? Oplossingen van vele problemen vragen specialistische kennis en de overheid moet zich met steeds meer bemoeien. Resultaat: geen sterveling overziet het meer, men voelt zich steeds meer van de maatschappij, van elkaar, van de overheid vervreemd. De oplossing: informatie, veel meer informatie dan thans, openbaarheid waar mogelijk, de burger het hoe en waarom uitleggen, hem weer het gevoel geven erbij te horen door hem erbij te betrekken.

De techniek, in de eerste helft van deze eeuw als weldoener omhelsd, bedreigt nu ons leven. We moeten die techniek weer beheersen. Milieuvervuiling - en dan bedoelen we de vervuiling van land, lucht en water, maar ook het vierde "vuil", lawaai - de stervende natuur zijn een te hoge prijs voor technische vooruitgang. Wij moeten het evenwicht hervinden, dat wil zeggen wij allen, niet alleen de overheid of de industrie, ook wijzelf, de individuele vervuilers.

De nieuwe mens moet om de enorme taken aan te kunnen beter onderwijs krijgen. Een kwart eeuw sinds de oorlog werkten we aan onze welvaart, maar het is de kwart eeuw van de gemiste kansen voor het onderwijs. Het élan van de jaren na de bevrijding hebben we te eenzijdig voor onze materiële welvaart gebruikt. Dat wrekt zich nu.

De nieuwe mens is vaak een eenzaam mens; welvaarts kinderen vergeten te gemakkelijk de oudere vereenzaamde man of vrouw. Dit vraagt solidariteit. Deze solidariteit kon niet alleen via de overheid lopen, maar moet ook van individuen komen. Wie daartoe in de gelegenheid is, mag gerust een stuk vrije tijd in dienst van de medemens stellen. Een politieke partij van deze tijd, en zeker een liberale partij, moet tot zo'n solidariteit inspireren.

II NEDERLAND IN DE WERELD

Solidariteit houdt niet op bij de grenzen van een land. Voor een eng nationalisme is geen plaats meer. Moderne buitenlandse politiek betekent allereerst overleg. Zonder dit overleg komt men buiten de hoofdstroom van de internationale samenleving terecht.

Buitenlandse politiek is niet meer een bezigheid voor een uitverkoren gespecialiseerde groep, niet meer een zaak, die voor de gewone burger ongrijpbaar en onbegrijpelijk is. Moderne buitenlandse politiek is het internationaal vorm geven aan de inzichten, die voor onze toekomst van het grootste belang zijn. Soms is dat moeilijk en ingewikkeld, maar steeds is het een zaak, die iedereen aangaat. Ieders mening is een factor, waarmee een democratische regering rekening houdt.

III BURGER EN OVERHEID

De democratie zelf meer inhoud geven, verlevendigen en levend houden is de voor naamste opdracht. Dit vraagt enerzijds: de democratie verdedigen tegen de invloeden van bureaucratie en technocratie, en anderzijds: de democratie verdedigen tegen diegenen, die van haar een karikatuur willen maken en zo, desnoods met intimidatie en geweld, een dictatuur van een minderheid willen vestigen.

Rechten en vrijheden moeten niet alleen door de overheid verzekerd worden, maar ook door iedere burger of groep van burgers. Dit vraagt respect voor elkaars mening en het respecteren van de democratische spelregels.

De overheid zelf moet zich zo gedragen dat vooral haar dienende functie in het belang van de burgers duidelijk blijkt. Dan zal die overheid ook niet meer als een bedreiging worden ervaren.

IV ONZE HUISHOUDING

Onze samenleving vormt als het ware een huishouding, waarin we allen tezamen lasten dragen naar draagkracht. Ons doel is: samen gemeenschappelijke voorzieningen tot stand brengen voor ons en onze kinderen.

Steeds weerkerend dilemma voor iedere regering is: de burger verlangt enerzijds - terecht - een stuk sociale zekerheid en goede voorzieningen en anderzijds - evenzeer terecht - de beschikking over een redelijk en liefst groeiend deel van zijn inkomen.

Plicht voor de regering is: de zorg voor een zo groot mogelijke waardevastheid van het geld. Dit is geen louter financiële, maar ook een sociale taak, ter bescherming van zwakke groepen.

De keuze zal altijd moeilijk zijn. Voorop staat dat de keuze steeds een bewuste moet zijn. Dit vereist informatie voor de burger. Hij moet weten dat niet alles tegelijk kan, hij heeft er recht op te horen wat er mogelijk is en wat niet, waarom het ene eerder wordt gedaan dan het andere.

Democratie is alleen mogelijk als de burger over feitenkennis beschikt.

I DE MENS IN EEN VERANDERENDE MAATSCHAPPIJ

1. Welvaart en welzijn.

a. Uitgangspunt is: Welvaart en welzijn zijn onverbrekkelijk met elkaar verbonden, want zonder welzijn heeft welvaart nauwelijks betekenis en zonder welvaart is welzijn nauwelijks mogelijk.

Welzijn is het beste te omschrijven als: datgene wat het leven waardevol en goed maakt. Het is dus ten dele een persoonlijke zaak omdat niet iedereen dezelfde eisen aan het leven stelt.

De bestaande spanning in het krachtenveld van welzijn voor allen en persoonlijke vrijheid zal onherroepelijk toenemen omdat welzijn voor allen alleen bereikt kan worden met beperking van sommige individuele vrijheden.

Men zal moeten gaan begrijpen dat hoewel we leven in een tijd van grote geestelijke vrijheid, de materiele vrijheid aan grotere beperkingen toe is. Daarom is nodig:

b. Erkenning van de noodzaak dat de overheid regelend optreedt voor ons aller welzijn op het gebied van de ruimtelijke ordening en het milieubeheer, ten behoeve waarvan een deel van de groei van de welvaart moet worden besteed.

Ten onrechte worden welvaart en welzijn dikwijls als elkaars tegenstellingen gezien. Te weinig beseft men dan dat de grote welzijnsproblemen, die ons land nog kent, moeilijk opgelost kunnen worden zonder gebruik te maken van de middelen die verkregen worden dank zij een stijgende welvaart. Er zal dus een constante afweging van belangen moeten plaatsvinden, waarbij dat van het welzijn meer gewicht moet krijgen dan in het verleden gebruikelijk was.

2. Milieubeheer.

a. Een krachtig beleid van de overheid onder erkenning van de plicht van iedere burger ook persoonlijk te strijden tegen alle

vormen van milieuverontreiniging, zoals de verontreiniging van bodem, lucht en water, de geluidshinder en de bedreiging van de levenskansen van de natuur.

Uitvoering van de volgende taken:

1e. Bevordering van een mentaliteitsverandering van de jeugd, maar ook van de volwassenen, door goede voorlichting en opvoeding, en door "hygiëne van het milieu" op te nemen als verplicht onderdeel in de leerprogramma's van de hoogste klassen van het basisonderwijs en van een aantal klassen van het voortgezet onderwijs.

In ieder geval hoort dit onderwerp thuis in het vak maatschappijleer; het ware nog beter het in alle ervoor in aanmerking komende vakken te incorporeren, zoals in aardrijkskunde, economie, biologie e.d.

2e. Instelling van klachten- en informatiebureaus. Waar dit niet geschiedt dient het bestaande ambtelijke apparaat deze taken te verrichten.

3e. Wettelijke vaststelling van wetenschappelijk bepaalde grenswaarden voor alle vormen van milieuverontreiniging en geluidshinder. Op overschrijding van deze grenswaarden dienen strenge sancties te staan; daartoe dient een doeltreffende controle te worden uitgeoefend.

4e. Het door de overheid geven van hoge prioriteit aan wetenschappelijk onderzoek van de mogelijkheid om afvalstoffen geschikt te maken voor wederopneming in het consumptiepakket.

5e. Aanvaarding van het principe dat de aanpak van de bestrijding van de milieuverontreiniging bij de eerste oorzaak moet beginnen. Erkenning dat de kosten van de maatregelen tegen milieuvervuiling in beginsel door de veroorzakers moeten worden gedragen. Ten aanzien van de industrie wordt aanvaard dat doorberekening van deze kosten mag plaatsvinden in de kosten van de produkten als normaal onderdeel van de productieprijs.

Hierbij dient echter wel gelet te worden op onze concurrentiepositie ten aanzien van soortgelijke bedrijven in het buitenland.

Uitsluitend ter voorkoming van internationale

concurrentievervalsing en ter handhaving van de werkgelegenheid in bedrijven, die in hun voortbestaan worden bedreigd, moet de overheid tijdelijk steun kunnen verlenen.

6e. Streven naar een nauwe samenwerking in het bijzonder met de nabuurlanden en verder op Europees en wereldwijd niveau.

7e. Gezien het uitzonderlijk belang van de zaken van milieubeheer is het noodzakelijk dat de departementale organisatie zodanig is dat dit belang volwaardig wordt behartigd.

Deze maatregelen moeten hoge prioriteit krijgen bij het toekomstige kabinetsbeleid. Vooral in de dichter bewoonde delen van ons land krijgen velen in toenemende mate een gevoel van onvrede, omdat zij zich belemmerd voelen in hun persoonlijk welzijn. Zo is de leuze ontstaan dat er met de welvaart van de laatste 25 jaar nauwelijks iets is gewonnen. Dit is wellicht een te eenzijdige visie, maar we mogen niet vergeten dat biologen al waarschuwen dat het voor de leefbaarheid essentiële evenwicht reeds ernstig is verstoord en dat, indien er geen alternatieven komen voor stoffen die onverteerbaar zijn in de natuurlijke kringloop ons leefmilieu een totale vergiftiging tegemoet gaat.

Het is duidelijk dat niet alleen de overheid, maar ook iedere burger hiervan doordrongen moet zijn. De mentaliteit van ons allen zal moeten veranderen; we moeten ons werkelijk gezamenlijk verantwoordelijk voelen.

3. Ruimtelijke ordening.

a. De beschikbare ruimte in ons land moet zodanig worden verdeeld dat een ieder onder zo gunstig mogelijke omstandigheden kan werken,
wonen,
zich verplaatsen,
zich ontspannen.

Een omvangrijke taak voor de overheid:

1e. Voortdurende afweging van algemene en bijzondere belangen zal moeten leiden tot een aanvaardbaar geheel.

2e. Bij schade aan individuele belangen, die redelijkerwijs niet ten laste van de betrokken individu behoort te blijven, moet een rechtvaardige schadeloosstelling worden toegekend.

3e. In de planning moet rekening worden gehouden met de vestiging van nieuwe industrieën en woonwijken, alsook met de instandhouding en aanleg van fraaie landschappen en natuurgebieden voor de juist in deze tijd volstrekt onmisbare recreatie. Vooral in de grote steden moet bijzondere aandacht worden besteed aan de individuele recreatie, bijv. door de aanleg van volkstuinen.

4e. Ook dit beleid moet met de buurlanden worden gecoördineerd.

5e. Ten aanzien van de plannen op gemeentelijk, regionaal en provinciaal gebied, alsook die betreffende de aanleg van rijkswegen c.q. werken moeten wettelijke regels worden gesteld voor openbaarmaking in een zo vroeg mogelijk stadium en met ruime motivering, zo mogelijk met alternatieven.

De wet op de Ruimtelijke Ordening dient zodanig te worden gewijzigd dat de burger ruime mogelijkheden heeft van tijdige inspraak en van beroep indien belangen geschaad worden.

Informatiebureaus dienen ingesteld te worden waar voorlichting over plannen en over de consequenties van die plannen gegeven wordt en waar de burger die in zijn belangen geschaad wordt voorlichting kan krijgen over de wettelijke mogelijkheden tot schadeloosstelling.

6e. Met inachtneming van de rechtszekerheid der betrokkenen dient een slagvaardig beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening gevoerd te worden.

7e. Het regeringsbeleid moet gericht zijn op voorkoming van een nog grotere bevolkingsdruk in het westen des lands. Daartoe moet een actieve stimuleringspolitiek worden gevoerd met name ten aanzien van de ontwikkeling van de geplande industriekernen in de stimulerings- en herstructureringsgebieden.

8e. Ter bevordering van de leefbaarheid in de randstad dient het groene hart tussen

de steden in dit gebied zo weinig mogelijk aangetast te worden door een steeds verdergaande bebouwing.

9e. Indien industrievestiging wordt overwogen behoren de bijkomende maatschappelijke kosten zo goed mogelijk te worden geschat en op overzichtelijke wijze te worden gepresenteerd aan de besluitvormende politieke instanties. Deze moeten bij hun besluitvorming aan bedoelde kosten een groot gewicht toekennen.

10e. Geruime tijd voordat industrieën en woningen worden gebouwd moeten rondom de daarvoor bestemde gebieden groenstroken worden aangelegd.

4. Volksgezondheid.

a. Volksgezondheid is een integrerend onderdeel van het totale welzijnsbeleid. Hierbij zijn essentieel:

1e. De zekerheid voor de burgers, dat zij voor hun lichamelijk en geestelijk welzijn op verzorging kunnen rekenen enerzijds,

2e. het - voor zover mogelijk - dragen van eigen risico's anderzijds.

3e. Een volledige ontplooiing van allen die de gezondheidszorg als taak hebben.

4e. Afwijzing van nationalisatie van de gezondheidszorg en de farmaceutische industrie.

Ook de gezondheidsvoorzieningen komen het beste tot hun recht indien zij zoveel mogelijk door de maatschappij zelf worden verzorgd, met de inzet van particuliere organisaties en van vrije medewerkers. Nationalisatie van de gezondheidszorg leidt, naar de ervaring in Engeland heeft geleerd, tot aantasting van de vrijheid van beroepsuitoefening, verambtelijking van het systeem en afhankelijkheid van de rijksbegroting voor het verkrijgen van financiële middelen. Research in de farmaceutische industrie door verschillende ondernemingen werpt veel betere resultaten af dan research door één genationaliseerde geneesmiddelenindustrie.

b. Hiervan uitgaande zijn er voor de overheid specifieke taken, waarbij zij soms

regelend, soms slechts begeleidend zal optreden:

1e. Het bevorderen van nauwere samenwerking tussen ziekenhuizen en verpleeginrichtingen onderling alsmede tussen deze inrichtingen en instellingen hierbuiten zoals instellingen voor revalidatie en nazorg en zoals kruisverenigingen.

2e. Het bevorderen van efficiency in het ziekenhuis- en verpleegtehuiswezen.

Naarmate de kosten van verpleging in inrichtingen steeds meer worden gefinancierd uit publieke heffingen, en de premielast een steeds groter beslag op het inkomen legt, dienen de beheerders der inrichtingen zich maximale inspanningen te getroosten om de efficiency te bevorderen en verspilling te voorkomen, teneinde de gezondheidszorg betaalbaar te houden.

De overheid dient de research op dit gebied te stimuleren en zo nodig corrigerend op te treden.

Naast de erkenningsregeling van verpleegtehuizen ingevolge de AWBZ, dient verder gemeentelijk of provinciaal toezicht bevorderd te worden op de niet-erkende tehuizen, met name ten aanzien van de medische en sociale begeleiding.

Betere coördinatie van het opnamebeleid in verpleeg- en verzorgingstehuizen is gewenst.

3e. Concentratie in het ziekenfondswezen.

4e. Invoering van een beperkt eigen risico bij ziekenfonds- en ziekengeldverzekeringen.

5e. Uitbreiding van de gezondheidsvoorlichting en de preventieve gezondheidszorg onder meer met behulp van de kruisverenigingen.

6e. Meer aandacht voor psychische stoornissen, onderzoek naar factoren die de psychische gezondheid van ons volk beïnvloeden.

Bij het publiek zal door ruime voorlichting een mentaliteitsverandering moeten komen t.a.v. geestelijk lijden. Zolang iemand die geestelijke stoornissen heeft door zijn omgeving niet als een zieke wordt beschouwd zal men er uit schaamte pas te laat toe komen medische hulp voor deze patiënten in te roepen.

c. Erkenning van het recht van gehuwden en ongehuwden op het desgewenst verkrijgen van elke medische ingreep door daartoe bevoegden, gericht op het voorkomen en/of onderbreken van zwangerschap.

De V.V.D. stelt zich op het standpunt dat de al dan niet toelaatbaarheid van abortus en/of sterilisatie door een ieder persoonlijk beantwoord zal moeten worden en dat aan die beantwoording veelal religieuze, levensbeschouwelijke en/of ethische motieven ten grondslag liggen waarover een algemene politieke partij of de overheid zich niet behoren uit te laten. Bovenstaande stelling wil respecteren het oordeel zowel van degenen die voor zichzelf abortus en/of sterilisatie onder de voor hen geldende omstandigheden toelaatbaar achten als van degenen die deze ingrepen ontoelaatbaar achten.

De overheid dient zich te onthouden van een algemeen geldend verbod. De erkenning van het recht op een eigen overtuiging en beslissing houdt echter niet in een plicht voor de arts om een dergelijke ingreep te adviseren of te verrichten. Ook de arts is bevoegd een dergelijke ingreep op grond van andere dan medische motieven te weigeren.

5. Bevolkingspolitiek.

a. De verantwoordelijkheid voor de grootte van het gezin berust bij de ouders.

b. De overheid heeft op dit terrein een beperkte maar toch belangrijke taak. Deze bestaat uit:

1e. Het geven van voorlichting of/en het subsidiëren van instellingen die voorlichting geven over de mogelijkheden van geboortenregeling;

2e. Instelling van een onderzoek naar de factoren, die de gezinsgrootte beïnvloeden.

Gezien de enorme omvang van de problemen waarvoor de bevolkingsgroei ons land in de toekomst zal plaatsen is het verantwoord de overheid een begeleidende taak te geven. Er zal van de zijde van de

overheid duidelijk gemaakt moeten worden welk verband er bestaat tussen de leefbaarheid van ons land in de toekomst en de grootte van de gezinnen thans.

c. Schrapping van de bevoegdheid van de gemeenten om beperkend op te treden bij de verkrijgbaarstelling van voorbehoedmiddelen. Aan deze middelen moeten van overheidswege kwaliteitseisen worden gesteld.

Omdat een groot aantal gemeenten de verkoop van condooms buiten besloten ruimten door middel van automaten heeft verboden, zal een nieuwe wetswijziging onvermijdelijk zijn om een voldoende verkrijgbaarheid van deze middelen te garanderen.

d. Een geleidelijke beperking van de kinderbijslag.

6. Cultuur.

a. Een tijd waarin de techniek een steeds grotere rol gaat spelen eist het voeren van een cultuurbeleid dat duidelijk is voor de burgers.

Techniek en toegenomen welvaart kunnen het gevaar opleveren van een verschraling en vermaterialisering van de samenleving tenzij men beide ten goede aanwendt: de techniek voor nieuwe vormen en betere communicatie; de toegenomen welvaart voor grotere ontplooiingsmogelijkheden van de individuele burger.

b. De creativiteit moet worden ontplooid, te beginnen bij de jeugd, waarbij het van groot belang is bij de allerjongsten aan te vangen. Dit kan onder meer bevorderd worden op de volgende manieren:

1e. Bij kleuter- en basisonderwijs de juist dan aanwezige grote creatieve mogelijkheden gebruiken.

2e. Bij het voortgezet onderwijs meer aandacht besteden aan expressievakken.

3e. Jeugdfestivals in alle delen van het land stimuleren als een belangrijk onderdeel van de kunstzinnige vorming.

4e. Meer dan al gebeurt kunstenaars betrekken bij het onderwijs en de kunstzinnige vorming.

Met de inbedding van de kunst in de maatschappij moet reeds bij het begin van de opvoeding begonnen worden. Expressievakken behoren tot de belangrijkste en doeltreffendste opvoedingsmiddelen. Toneelspelen bijv. eist een zich grondig verdiepen in een tekst, discipline in bewegen, een zich inleven in andere mensen en situaties. Dit is een vorm van onderwijs waarmee vermoedelijk meer bereikt kan worden dan met het traditionele onderwijs. Op verschillende Engelse secundaryschools is het reeds een normaal leervak; toneelspelers der grote gezelschappen treden hierbij als leraren op.

c. Iedere burger moet zo veel mogelijk bij de kunst worden betrokken op de volgende wijze:

1e. Beeldende kunstenaars betrekken bij de artistieke verfraaiing van nieuwbouwwijken en van reeds bestaande wijken teneinde de leefbaarheid te bevorderen.

2e. De hele bevolking deel laten hebben aan het kunstleven. Behalve jeugdpasspoorten ook bejaardenpasspoorten invoeren. De drempelvrees voor het theater, de concertzaal en het museum vermindern door een nog betere informatie o.a. via radio en televisie.

3e. De kunstbeoefening door amateurs stimuleren behalve door de reeds bestaande subsidie-regeling ook door het ter beschikking stellen van lokaalruimten.

d. De kunstenaar een zodanig klimaat voor leven en werken verschaffen dat een optimale ontplooiing mogelijk is zonder dat de overheid ooit zelf een cultuurpatroon oplegt. Streven naar vervanging van de contraprestatie door reële inschakeling.

Wij juichen de ontwikkeling bij de grote symfonieorkesten toe, waarbij de rechtspositie van de uitvoerende kunstenaar is verbeterd en hem inspraak en medezeggenschap is verleend.

e. Er op toezien dat zoveel mogelijk de kostprijs voor activiteiten wordt betaald en waar dit niet mogelijk is een doelgericht subsidiebeleid voeren.

f. Een geïntegreerd cultuurbeleid voeren waarin voor actief en passief kunstbelevens plaats is en dat recht doet aan verscheidenheid. Dat betekent: het beleid voortdurend aanpassen aan veranderende situaties.

Iedere starheid is uit den boze.

Het kunstenaarsverzet heeft in dit hele proces een duidelijke functie, maar de kunstenaars dienen zich wel te realiseren dat de overheid niet alleen de hoedster is van hun belangen, maar ook van de belangen van hen die zich in de bestaande cultuurvormen thuis voelen en niet protesteren.

Alleen de grootste wederzijdse verdraagzaamheid kan tot een goede synthese leiden.

g. Voor behoud en herstel van onze monumenten (daaronder begrepen natuurmonumenten) een zodanige materiële en technische steun verlenen door de overheid dat de eigenaar niet onevenredig zwaar wordt belast doordat zijn bezit tot monument wordt of is verklaard.

In onze steeds grotere en monotone steenwoestijn zal extra zorg besteed moeten worden aan het behoud van waardevolle historische dorps- en stadsgezichten. Om de burgers een idee te geven van wat er te doen is, zou een overzichtelijke inventarisatie nodig zijn. Hierbij zou niet vergeten moeten worden het onderhoud van reeds gerestaureerde monumenten omdat zij anders sneller aan een nieuwe totale restauratie toe zijn dan bij een geregeld onderhoud.

h. Radio en televisie zien als een samenghangend communicatiemedium dat tevens een belangrijke culturele functie vervult.

i. Herziening van de omroepwet.

De huidige wet hinkt op twee gedachten, n.l. enerzijds op de noodzaak van verenigingen, anderzijds op de gemeenschappelijkheid van de NOS.

Deze tweeslachtigheid geeft voortdurend aanleiding tot kortsluitingen en komt het onder h. bepleite cultuurbeleid niet

ten goede. Daarom blijft een B.B.C.-structuur verkieslijk.

j. Zodra een derde t.v.-net mogelijk is, dit geheel bestemmen voor educatieve en instructieve doeleinden verzorgd door onderwijsmensen in samenwerking met omroeptechnici.

Nog nooit hebben zoveel mensen behoefte gehad aan her- en bijscholing: Zowel de mens, wiens kennis verouderde, als degenen die omhoog is gekomen op de maatschappelijke ladder, als de vrouw, die haar vak weer wil opnemen, bijv. als haar kinderen groot zijn, of een nieuw vak wil leren. Zij allen zijn gediend met een "Televisie-universiteit".

k. Bestaande onderwijsinstellingen, gebouwen en -faciliteiten beschikbaar stellen om de gedachte van de "éducation permanente" ten uitvoer te kunnen brengen. Op deze wijze kunnen speciale lessen en cursussen voor na-, bij-, en omscholing ook 's avonds worden gegeven.

l. Krachtige bevordering van de totstandkoming van regionale radio- en televisiestations met inschakeling van de regionale pers voor de organisatie en exploitatie.

m. Het waarborgen van de vrijheid en onafhankelijkheid van de pers.

Het gevaar van subsidies aan een deel van de pers bestaat in een vervalsing van de concurrentieverhouding en bevoordeling van bepaalde stromingen door de overheid.

n. Het bevorderen van de verbreiding van de Nederlandse cultuur in het buitenland.

Bekendheid met de cultuur van een land vergemakkelijkt alle contacten op elk niveau en over elk onderwerp.

7. Onderwijs.

a. Het essentiële doel van het onderwijs is het scheppen van die voorwaarden, waardoor een ieder kan komen tot optimale ontplooiing van zijn specifieke capaciteiten en begaafdheden in een zich steeds verder ontwikkelende samenleving. De kern van het onderwijs is: de ontwikkeling van al die eigenschappen, welke de individuele mens in staat stellen zich een zinvolle plaats te ver-

werven in de samenleving. Hiertoe dient een onderwijspolitiek op middenlange en lange termijn tot stand te worden gebracht. Voorts moeten er extra mogelijkheden worden geschapen opdat alle hoog begaafde leerlingen in staat worden gesteld te werken op het hun toekomende niveau en in het hun passende tempo.

Het opdelen van de onderwijsstructuur in vaststaande onderwijssystemen is eerder een belemmering voor deze ontplooiing dan een stimulans. De oplossing zal dan ook gezocht moeten worden in vloeiende onderwijsvormen door een doorbreking van het klassikale stelsel met jaarklassen.

b. Een grondige research en een fundamenteel doelstellingenonderzoek moeten leiden tot een samenhangende structuur van het gehele onderwijs, waarbij het beginsel der gelijkwaardige kansen gerealiseerd kan worden.

Ruime mogelijkheden tot experimenten o.a. met vormen van differentiatie en individualisering, moeten worden gegeven. Hierbij dient wel het te snel invoeren van incidentele ingrijpende veranderingen en het aanvaarden van deeloplossingen voorkomen te worden. Overwogen moet worden de instelling van een nationale instantie, welke zich bezighoudt met de hierboven vermelde aspecten. Ook zal men moeten komen tot een betere coördinatie van de vele leermiddelen.

c. Als onderdeel van de research moet de uitvoering van experimenten worden bevorderd. De reeds in uitvoering zijnde experimenten dienen beter gecoördineerd te worden.

Deze experimenten dienen te worden verricht door of onder toezicht van wetenschappelijke instituten en pedagogische centra. Bij deze coördinatie heeft de Inspectie een belangrijke taak. Zij kan stimulerend en begeleidend optreden.

d. Met eerbiediging van ieders geloofsovertuiging en levensbeschouwing en onder volledige erkenning van de vrije schoolkeuze der ouders, moet op de bres worden gestaan voor de belangen van het openbaar onderwijs.

In een groot aantal gemeenten in ons land is geen openbaar kleuter-, basis- of voortgezet onderwijs aanwezig. Vele ouders zijn derhalve genoodzaakt hun kind naar een bijzondere school te zenden. Het is de plicht van ieder gemeentebestuur om als bestuur van de openbare school, deze school de plaats te geven waarop zij recht heeft, ook in gebieden waar zij als school van een minderheid van de bevolking fungeert.

e. Het wordt een steeds dringender zaak na te gaan of door de overheid uitgetrokken gelden voor het onderwijs zo efficiënt mogelijk besteed worden. Noodzakelijk wordt het om voortdurend de onderwijsuitgaven op hun reële betekenis te toetsen en jaarlijks een prioriteitenschema op te stellen.

Aangezien het onderwijs, zowel individueel als maatschappelijk, een uiterst belangrijk goed is, is het gerechtvaardigd en noodzakelijk, dat een belangrijk deel van de algemene middelen voor het onderwijs wordt bestemd. Gezien evenwel de enorme groei van de onderwijsuitgaven enerzijds en van de vele wensen in het onderwijs anderzijds, zal men in toenemende mate gedwongen worden tot het onderscheid maken tussen zeer noodzakelijke en minder noodzakelijke uitgaven.

f. Een fundamentele aanpak en vernieuwing van het onderwijs is alleen mogelijk als de opleiding en bijscholing van het gehele onderwijzend personeel een zeer hoge prioriteit verkrijgt. Alle aspecten van de invoering van een functioneel leeftijdsontslag dienen bestudeerd te worden, opdat de invoering t.o.v. andere onderwijsprioriteiten kan worden overwogen.

De opleidingen moeten alle gelegenheid krijgen tot het toepassen van de modernste didactische methoden en opvattingen, o.m. het werken met allerlei audiovisuele middelen.

g. De totstandkoming van ouder- of schoolraden voor alle schooltypen moet worden bevorderd.

Het gevaar bestaat meer dan ooit, dat in een periode van onderwijsvernieuwing de ouders vervreemd raken van de onderwijswereld, terwijl juist in deze periode de betrokkenheid van de ouders gewenst is. Het is daarom onjuist dat aan de schoolraden voor het voortgezet onderwijs minder bevoegdheden worden toegekend dan aan de schoolraden bij het basisonderwijs.

h. Leerlingen en studenten zullen, al naar gelang van hun leeftijdsgroep, een zekere vorm van inspraak moeten verkrijgen. Hiertoe moet ook de totstandkoming van schoolparlementen, bestaande uit leerlingen van alle klassen van het voortgezet onderwijs worden gestimuleerd.

i. Een verlaging van de leerlingenschaal voor kleuter- en basisonderwijs dient, zodra er een voldoende aanbod van onderwijzers is, te worden gerealiseerd.

Ondertussen zal die scholen, waar de leerlingenschaal door bepaalde omstandigheden het hoogst is, gelegenheid gegeven moeten worden in ruimte mate boventallige onderwijzers aan te stellen. Zolang er nog een tekort is aan onderwijzers dient een glijdende leerlingenschaalverlaging te worden toegepast in die zin, dat deze het eerst wordt uitgevoerd in die gebieden waar de behoefte aan extra begeleiding het kleinst is.

j. Hoge prioriteit moet worden gegeven aan herziening van het kleuteronderwijs, zodat én intellect én creativiteit vroeger tot ontplooiing kunnen komen. Verlaging van de toelatingsleeftijd tot de kleuterschool van 4 tot 3 jaar en verlaging van de minimum toelatingsleeftijd voor het basisonderwijs tot 5 jaar. Het kleuter- en basisonderwijs zal zodanig herzien moeten worden, dat ze samen een eenheid vormen waardoor er een voortgaande ontwikkeling van het kind kan plaatsvinden.

Gebleken is, dat de achtergebleven woordkennis en de gehele geringere ontwikkeling van kinderen uit minder be-

voorrechte milieus later uitgroeien tot een niet meer in te halen achterstand. De kleuterleeftijd is de meest geschikte periode voor de oplossing van dit probleem. Juist in die leeftijd kan de achterstand het best worden ingehaald, gezien de grote ontvankelijkheid van het kind op die leeftijd.

k. Eveneens dient hoge prioriteit aan de ontplooiing van het basisonderwijs te worden gegeven, waarbij iedere leerling, zowel de intellectueel begaafde als de zwak begaafde, werkend in groepsverband, toch als individu de aandacht verkrijgt, welke hij verdient.

Nu het basisonderwijs geen eindonderwijs meer is, is het een dwingende eis, dat de leerling zich op de basisschool als voorbereiding voor de diverse takken van het vervolgonderwijs ten volle kan ontplooiën.

l. Onderricht in milieubeheer dient als verplicht onderdeel opgenomen te worden in de leerprogramma's van de hoogste klassen van het basisonderwijs en van een aantal klassen van het voortgezet onderwijs.

Dit onderwerp hoort in ieder geval thuis in het vak maatschappijleer; het ware nog beter het in alle ervoor in aanmerking komende vakken te incorporeren, zoals in aardrijkskunde, economie, biologie e.d.

m. Meer aandacht moet worden gegeven aan expressievakken en de lichamelijke oefening bij het onderwijs; daarbij is het gewenst dat het openlucht-sportterrein evenveel aandacht krijgt als het droge en het "natte" gymnastieklokaal.

Naast de bouw van voldoende gymnastieklokalen en lokalen voor de handvaardigheidsvakken en de musische vorming is het dringend noodzakelijk dat de opleiding op de pedagogische akademies van onderwijzers voor deze vakken meer aandacht krijgt. Het huidige drukke verkeer maakt het nood-

zakelijk dat reeds op jeugdige leeftijd onderwijs wordt ontvangen in de verkeersregels.

n. Aan kinderen uit minder bevoorrechte opvoedingsmilieus moeten extra faciliteiten worden verstrekt.

Deze faciliteiten kunnen o.a. bestaan uit grotere toewijzing van leermiddelen, speciale ontwikkelingsprogramma's, eventueel een extra verlaging van de leerlingenschaal.

o. De totstandkoming van schooladviesdiensten moet worden bevorderd.

Aan de begeleiding van de leerlingen zullen steeds hogere eisen worden gesteld, naarmate de keuzevrijheid binnen het onderwijs en de eisen die de maatschappij stelt hoger en minder doorzichtig worden. Het is van belang dat de begeleiding wordt ingepast in het totaal van de onderwijsvoorzieningen en zijn vormgeving niet krijgt vanuit de sfeer van het maatschappelijk werk.

p. Het vormingsrecht dat op de leerplicht aansluit moet zo snel mogelijk worden ingevoerd, terwijl er een wezenlijke inhoud aan wordt gegeven. Deze vorming zal mede sterk maatschappelijk gericht moeten zijn.

q. Beroepsonderwijs in bedrijfs (taks) verband moet worden gestimuleerd. Het beroepsonderwijs moet zo zijn opgezet dat het met de snel wisselende technologische ontwikkelingen kan meegaan. Dit vergt een voortdurend contact tussen deze vormen van onderwijs en het bedrijfsleven.

Tot de ontplooiing van de capaciteiten der werkende jongeren en de vergroting hunner maatschappelijke weerbaarheid levert deze vorm van onderwijs waardevolle bijdragen.

r. Daar de onderwijstechnologie, waaronder de audio-visuele middelen, een steeds belangrijker functie gaat vervullen in het leerproces, is het wenselijk dat de overheid de oprichting van onderzoeks- en voorlichtingscentra op dit gebied stimuleert.

Gezien de beperkte financiële middelen zal deze ontwikkeling een lagere prioriteit moeten hebben dan de bovenstaande verlangens. Deze centra kunnen zoveel mogelijk gecombineerd worden met de pedagogische centra.

s. Financiële belemmeringen voor het volgen van onderwijs moeten volledig worden weggenomen.

Principieel moet worden uitgegaan van de onafhankelijkheid en eigen verantwoordelijkheid van de meerderjarige (d.w.z. 18-jarige of oudere) studerende. Derhalve dienen gedurende een redelijke termijn voor elke meerderjarige studerende, ongeacht de financiële positie van de ouders, renteloze studievoorschotten beschikbaar te zijn, eventueel gecombineerd met aan de studieprestaties gekoppelde studiebeurzen. Bij de regeling van de terugbetaling van de renteloze voorschotten moet rekening worden gehouden met het inkomen van betrokkenen door toepassing van het beginsel van draagkracht.

t. De studietijd moet worden verkort en efficiënter gebruikt door:

- 1e. het laten verdwijnen van overbodige ballast na voortdurende kritische beschouwing der studieprogramma's;
- 2e. een doelmatige taakverdeling binnen en tussen de instellingen van wetenschappelijk onderwijs;
- 3e. differentiatie in een korte op de maatschappij afgestemde studie en een langere studie, gericht op de wetenschapsbeoefening. Van geval tot geval zal beoordeeld moeten worden of deze in elkaars verlengde dan wel naast elkaar ontwikkeld moeten worden.

u. Het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs dienen in een tertiair onderwijssysteem te worden geïntegreerd; binnen dit systeem moeten ruime mogelijkheden tot variatie en differentiatie in studiekeuze worden geschapen.

v. De mogelijkheid om wetenschappelijk onderwijs aan niet bij de universiteit

als student ingeschreven te geven moet worden bevorderd, zodat ook buiten het verband van een academische opleiding optimaal geprofiteerd kan worden van het beschikbare potentieel aan mankracht en studiefaciliteiten waar die nog onvoldoende benut worden.

w. De centrale financiering van ons wetenschappelijk onderwijs stelt uiteraard grenzen aan de vermogensrechtelijke autonomie van de instellingen, maar deze grenzen mogen geen bedreiging vormen voor de academische vrijheid van studie, onderwijs en onderzoek.

x. Nu de wet Universitaire Bestuursvorming binnenkort in werking zal gaan treden, is het des te meer noodzakelijk soortgelijke bestuursvormen bij het hoger beroepsonderwijs in te stellen. Daarnaast dient ook de verstrekking van faciliteiten bij beide onderwijsvormen op elkaar te worden afgestemd.

Juist in een tijd van toenadering tussen het wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs moeten wettelijke belemmeringen om tot een moderne bestuursvorm te komen weggenomen worden bij instellingen als de Sociale Academies, HTS'en, Academies voor Lichamelijke Opvoeding, Pedagogische Academies, enz.

8. Wetenschapsbeleid.

a. Een krachtig, gecoördineerd en efficiënt wetenschapsbeleid van de regering.

De snelle veranderingen van wetenschap en techniek hebben een dermate ingrijpende invloed in alle sectoren van de samenleving dat een krachtig wetenschapsbeleid noodzakelijk is.

b. Primaire doelstellingen van dit beleid moeten zijn:

1e. enerzijds het bevorderen van de wetenschapsbeoefening en de toepassing van nieuwe wetenschappelijke en technologische kennis;

2e. anderzijds het verhinderen of althans zoveel mogelijk tegengaan van de nadelige gevolgen die de hedendaagse wetenschappelijk-technologische revolutie teweeg brengt;
3e. vooral het behouden of tot stand brengen van het onmisbare evenwicht tussen de onder 1e. en 2e. genoemde doelstellingen.
Ook in dit verband is de beoefening van geesteswetenschappen van niet te onderschatten betekenis.

c. Erkennen dat op de lange termijn het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek en technologische vernieuwingen meer maatschappelijke invloed hebben (zowel t.a.v. welvaart als van welzijn) dan sociaal-economische maatregelen waarop de overheid een onevenredig zwaar accent pleegt te leggen.

Het wetenschapsbeleid van een regering is in een moderne samenleving even essentieel als het researchbeleid van een groot bedrijf; daarom moet het worden ondersteund door een doelmatige planning op lange termijn.

d. Snelle verbetering van de coördinatie van de onder verschillende departementen ressorterende activiteiten en doorlichting van alle door de overheid bekostigde researchinstellingen en instituten.

In de praktijk is duidelijk gebleken dat de belangrijke problemen op het gebied van het wetenschapsbeleid een multidepartementale aanpak eisen.

e. Intensiever dan thans inschakelen van de universiteiten en hogescholen - op basis van vrijwilligheid - bij het door middel van wetenschappelijk onderzoek aanpakken van problemen die de hele samenleving aangaan, o.a. op het gebied van de milieubeheersing, de ruimtelijke ordening, de communicatie en de door de vorderingen van de biowetenschappen opgeroepen vraagstukken. Hierbij dient ook samenwerking op internationaal verband te worden nagestreefd.

Omdat ook de universiteiten een dienende taak hebben in de samenleving en de tijd van de ivoren torens der weten-

schap definitief achter ons ligt is een samenwerking als hier bepleit een vanzelfsprekende noodzaak.

9. Sport.

a. Sport - dat wil zeggen in het bijzonder het zelf beoefenen van sport - is een nationaal belang, 1e voor de volksgezondheid, 2e als vrijetijdsbesteding.

De stijgende welvaart gaat gepaard met een steeds toenemende bewegingsarmoede. Bij de keuring voor de militaire dienst blijkt zonneklaar hoe groot de achteruitgang is.

b. Daar waar het particulier initiatief onvoldoende mogelijkheden biedt, heeft de overheid tot taak:

1e. Het bevorderen van de totstandkoming van sportaccommodaties, o.a. door subsidiëring.

2e. Het rekening houden met de behoeften van de sport - zowel de georganiseerde als de ongeorganiseerde - bij het stedenbouwkundige beleid.

Het is een dringende zaak sportaccommodaties bij voorkeur per wijk te stichten met name in de grote agglomeraties.

3e. De vorming van deskundig, technisch en leidinggevend kader bevorderen met onderkenning van de belangrijke rol, die vrijwilligers daarbij kunnen spelen; dit alles gepaard gaande met een verbetering en stimulering van de medische sportkeuring.

c. Meer en beter onderwijs moet worden gegeven in de lichamelijke oefening. Daarbij moet aan het instructiezwembad als zogenaamde "natte gymnastiekzaal" evenveel aandacht gegeven worden als aan de droge gymnastiekzaal.

d. Voor de overheid zijn er over het algemeen beperkte taken ten opzichte van de topsport: zo nodig steun geven aan het particulier initiatief voor de nationale representatie bij evenementen als de Olympische Spelen en wereldkampioenschappen, alsmede ten behoeve van de totstandkoming van deskundige medische en sociale begeleiding van de topsport. Hoewel derhalve de over-

heid een stimulerende en steunende taak voor de topsport wordt toebedacht, wordt staatstopsport ongewenst geacht.

e. Geen limiet voor de sporttoto. Een grotere opbrengst is van het grootste belang voor de Nederlandse sport.

10. Jeugdbeleid.

a. Een modern jeugdbeleid: regelingen en voorschriften moeten zo soepel zijn dat aan tijd en plaats aangepaste vormen van jeugdbeleid binnen hetzelfde kader mogelijk zijn.

Het werkt verwarrend om van "DE" jeugd te spreken. Dit geldt voor alle verzamelbegrippen, maar hier nog sterker omdat te veel de discussie over jeugd en generatieconflict beheerst wordt door dit verkeerd generaliseren. Vorm en inhoud van het jeugdbeleid zullen voor de ene groep geheel anders moeten zijn dan voor de andere. De overheid kan slechts mogelijkheden helpen scheppen, maar mag nooit een werkwijze voorschrijven.

b. Stimuleren van de arbeid van vrijwilligers en van de jongeren zelf.

Het gevaar dreigt dat de beroepskracht de overhand krijgt. Dit werkt vooral remmend omdat bij officiële instanties vaak de neiging bestaat om met de professionele staven veel te regelen buiten de eigen jongerenbesturen om.

c. Het bevorderen van de instelling van adviescentra voor jongeren, waar zij met uiteenlopende problemen terecht kunnen.

In een voor vele jongeren ondoorzichtige maatschappij met toenemende contactproblemen is een dergelijke dienstverlening noodzakelijk.

Hiervoor zijn teams van professionele deskundigen nodig.

d. Streven naar jeugdleden (o.a. binnen gemeenten) en een overkoepelende nationale jeugdraad. In ieder geval behoort daadwer-

kelijk overleg met de jeugd in al zijn gedingen vooraf te gaan aan het overleg op welk ambtelijk niveau dan ook.

e. Het scheppen van mogelijkheden voor de jongeren om buiten verenigingsverband bijeen te komen. Het beschikbaar stellen van lokaliteiten en het geven van aandacht en steun aan jongerensociëteiten met name voor de werkende jeugd, dient te worden bevorderd.

f. De totstandkoming van speelruimte voor kinderen moet worden bevorderd.

11. Bejaardenbeleid.

a. Het bejaardenbeleid moet de erkenning inhouden dat de mens ook na zijn pensionering zo lang mogelijk zijn eigen waardigheid, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid behoudt.

De bejaarden vormen een groep die in onvoldoende mate heeft kunnen profiteren van de toegenomen welvaart. De toestand waarin vele bejaarden in ons land verkeren vraagt om snelle en doeltreffende maatregelen.

b. Een Raad voor het bejaardenbeleid moet worden ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de bejaardenorganisaties en andere particuliere instellingen; eendrachtige samenwerking tussen deze raad en de betrokken departementen, aldermeer bij het woningbouwbeleid is noodzakelijk.

c. De bouw van bejaardenwoningen en de aanpassing van bestaande woningen aan de behoeften van bejaarden dienen hoge prioriteit te krijgen. Veel meer dan voorheen dient hierbij aandacht te worden besteed aan de huisvesting en de verzorging van de mindervalide bejaarden. Openbare gebouwen en vervoermiddelen moeten meer worden aangepast aan de specifieke behoeften van bejaarden en lichamelijk gehandicapten.

d. De hulpverlening aan zelfstandig wonende bejaarden moet worden uitgebreid door middel van dienstencentra en gezinsverzorging, benevens door de bij de kruisverenigingen in dienst te stellen ziekenverzorgsters in de wijken. De toegezegde subsidieering dient thans met spoed te worden ingevoerd.

Tevens moet de mogelijkheid worden uitgebreid volwassen vrouwen op te leiden tot bejaardenhulpster.

Veel meer vrijwilligers kunnen op het terrein der bejaardenzorg een grote taak vinden. Velen zijn graag bereid en in staat een taak in het werk voor bejaarden op zich te nemen. Onze samenleving zal meer een samenleving van mensen voor mensen moeten worden. Zowel degene die het werk doet als degene voor wie het werk gedaan wordt, vindt hierin een stuk levensverrijking.

e. Meer aandacht moet worden geschonken aan de geestelijke en culturele verzorging van bejaarden; hun zelfwerkzaamheid moet worden gestimuleerd.

Dit betekent dat van de bejaardentehuizen verwacht kan worden dat geschikte gemeenschapsruimten aanwezig zijn voor handenarbeid, muziek e.d. waar sociaal contact mogelijk is. Nog te vaak leven bejaarden geheel afgesloten in kamers gescheiden van hun medemensen. Voor hun geestelijk welzijn is dit bijzonder ongewenst.

f. Meer aandacht moet worden geschonken aan de huisvesting en de verzorging van geestelijk gehandicapte bejaarden.

g. Het toezicht op en de reglementering ten aanzien van bejaardentehuizen moet worden verscherpt.

12. De vrouw.

a. Verwezenlijking van het wettelijk recht op gelijke waardering en gelijke beloning voor gelijkwaardige arbeid voor vrouw en man. De overheid moet hierbij het goede

voorbeeld geven en aan ambtenaressen dezelfde aanstellings- en promotiekansen bieden als aan ambtenaren. Het verdrag van de ILO (International Labor Organisation) moet worden geratificeerd.

b. Verbetering van de belastingheffing voor de gehuwde vrouw zodanig dat daarbij meer rekening wordt gehouden met haar zelfstandige positie.

c. Part time betrekkingen: ook hier kan de overheid het goede voorbeeld geven.

d. Het op korte termijn tot stand brengen van een wetswijziging die bepaalt dat het beding in een arbeidsovereenkomst met een vrouw dat haar bij huwelijk ontslag wordt verleend, nietig wordt verklaard.

e. Waar nodig moet de op-en inrichting worden bevorderd van peuterspeelzalen, overblijfmogelijkheden voor schoolkinderen, crèches en andere opvangmogelijkheden. Overheidstoezicht op het voldoen aan vast te stellen wettelijke normen is gewenst deskundige leiding is noodzakelijk.

f. Goede voorlichting moet worden gegeven over de mogelijkheden van beroepskeuze en die van her-, bij- en nascholing, welke tevens moeten worden gestimuleerd.

13. Alleenstaanden.

a. Erkenning van de in tal van opzichten moeilijke positie van alleenstaanden en onvolledige gezinnen in onze samenleving. Tegemoetkoming daaraan o.m. door:

1e. verlichting van de belastingdruk en premiedruk;

2e. verbetering van de huisvestingsmogelijkheden.

De alleenstaanden vormen een groep die steeds meer in het gedrang komt.

II NEDERLAND IN DE WERELD

1. Buitenlandse politiek voor iedere burger.

a. Buitenlandse politiek is niet meer een bezigheid van een gespecialiseerde groep, maar is een zaak die voor iedere burger grijpbaar en begrijpelijk gemaakt moet worden.

De burgers zijn direct bij de resultaten van de buitenlandse politiek betrokken. Daarom moet iedereen zich daarover een oordeel kunnen vormen. Alles moet in het werk worden gesteld om door juiste en objectieve voorlichting de burger bij de buitenlandse politiek te betrekken en hem tot oordeelvorming in staat te stellen.

b. Buitenlandse politiek in moderne zin is wereldpolitiek, ook voor landen die geen wereldmacht zijn. Het is wereldpolitiek, omdat elk land optreedt als lid van de gemeenschap van volkeren, die onderling steeds meer van elkaar afhankelijk zijn en die, ondanks diepe scheidslijnen, lotsverbonden zijn.

c. Buitenlandse politiek beslaat een omvangrijk terrein. Bedoelt onze buitenlandse politiek in de eerste plaats de belangen van ons land en van Nederlanders waar ook ter wereld, door middel van het haar ten dienste staande apparaat, te behartigen, daarnaast moet ons buitenlands beleid aan wereldpolitieke vraagstukken vorm geven, zoals aan het probleem van oorlog en vrede, milieubeveiliging, totstandkoming van een wereldrechtsorde waarin de fundamentele rechten van de mens worden gerespecteerd, ontwikkelingssamenwerking, regionale samenwerking en de uitwisselingen op cultureel gebied.

d. Democratische controle en invloed zijn hiervoor van het grootste belang.

e. Daarnaast zijn noodzakelijk samenspraak - bijvoorbeeld over ontwikkelingssamenwerking - met maatschappelijke en levensbeschouwelijke instellingen, ideeënuitwisseling met gespecialiseerde instellingen, zoals bijvoorbeeld het instituut voor vredes-

vraagstukken, en overleg met sectoren van het bedrijfsleven.

f. Buitenlandse politiek is niet uitsluitend een rationele zaak, en zou de noodzakelijke geloofwaardigheid missen wanneer zij niet door het gevoel wordt geïnspireerd.

2. Buitenlandse politiek in de wereld van de jaren '70.

a. Aanwending van alle gepaste middelen tot versterking van de structuur en het gezag van de Verenigde Naties en haar organen, benevens tot instelling van een internationale vredesmacht ten einde vrede, vrijheid en democratie te verkrijgen en te behouden.

Krachtens zijn doelstelling zou de VN de aangewezen organisatie behoren te zijn, die oorlog uitbant. Helaas mist de VN hiertoe het gezag en de feitelijke mogelijkheid. Nederland wil aan versterking van het prestige van de VN graag meewerken, o.a. door troepen ter beschikking te stellen van de permanente vredesmacht. Voorts dienen alle nog niet vertegenwoordigde landen, waaronder de Volksrepubliek China, tot het lidmaatschap van de VN te worden uitgenodigd zonder uitstoting van lidstaten.

b. Het lidmaatschap van de NAVO blijft voor de op gang zijnde verbetering in de verhouding tussen Oost en West van groot belang. Slechts een hechte Atlantische samenwerking zal immers in staat zijn een werkelijke ontspanning te bewerkstelligen. Verbetering van de verhouding tussen Oost en West, o.a. door deelneming aan een Europese Veiligheidsconferentie, onderzoek naar de mogelijkheden tot instelling van een permanent contactorgaan, dat o.a. voorbereidingen treft voor multilaterale onderhandelingen, en door een afgewogen wederzijdse verlaging van de conventionele en nucleaire militaire inspanning.

De verbetering in de betrekkingen tussen Oost en West zijn niet zo zeer bepaald door de houding van de Sowjet-Unie als wel door de Atlantische solidariteit. Het communiqué van 27 mei 1970 toont de bereidheid van de leden van de NAVO om deel te

nemen aan Europese Veiligheidsconferenties. Men moet geen resultaat verwachten van dergelijke onderhandelingen indien er geen bereidheid bestaat het machtsevenwicht te handhaven en daartoe de noodzakelijke inspanning te leveren, een inspanning, die in redelijke verhouding moet staan tot die van de VS.

- c. Een benadering van het Duitse vraagstuk in bondgenootschappelijk verband en in het kader van de verbetering van de betrekkingen tussen Oost en West.

De V.V.D. steunt de Ostpolitiek zoals deze door de huidige socialistisch-liberale regering van de Bondsrepubliek wordt voorgestaan en gevoerd. Zij meent dat in het huidige stadium enige stappen tot verdere ontspanning gedaan dienen te worden door de regering van de DDR. Daartoe behoren in de eerste plaats humanisering van de betrekkingen tussen Oost- en West-Duitsland en een regeling van de status van West-Berlijn. Pas in het kader daarvan kan tot volkenrechtelijke erkenning van de DDR worden overgegaan.

- d. Alles doen wat mogelijk is om democratische structuren in de landen waar deze niet aanwezig zijn te bevorderen. Verwerping van iedere discriminatie naar ras, huidskleur, geloof, geslacht of taal.

De wens tot bevordering van democratische structuren in de landen waar deze niet aanwezig zijn en de verwerping van discriminatie geldt in gelijke mate voor Oost-Europa (Sowjet-Unie, Tsjecho-Slowakije en andere Oostbloklanden) als Zuid-Europa (Spanje, Portugal en Griekenland) en elders in de wereld (bijv. Nigeria, Zuid-Afrika, Rhodesië en Cuba).

Uitstoting van Portugal en Griekenland uit de NAVO is reglementair onmogelijk, zou het grote belang van de Westeuropese verdediging schaden en zou bovendien het probleem van de ondemocratische regimes niet oplossen. Dit betekent geenszins, dat de situatie in die landen niet zo beklemmend en onaanvaardbaar is, dat niet ieder

geëigend pressiemiddel moet worden gebruikt om democratische structuren te bevorderen. Het brengen van deze landen in een volledig geïsoleerde positie maakt de kans groot, zeker wat Griekenland betreft, dat het ene ondemocratische regime wordt vervangen door een ander ondemocratisch regime.

e. Versterking van de band met Indonesië. De nauwe banden tussen de volkeren van Indonesië en Nederland maken een goede ontwikkelingssamenwerking mogelijk.

f. Versterking van de Europese integratie door:

1e. uitbreiding van de EEG met zoveel mogelijk gelijkgezinde Europese landen,

2e. verdieping van de samenwerking van de huidige lidstaten,

3e. bevordering van de politieke en militaire integratie,

4e. een antiprotectionistische opstelling t.o.v. de rest van de wereld,

5e. democratisering van de interne structuur van de Europese gemeenschappen,

6e. toekenning van een reëel budgetrecht en wetgevende bevoegdheid aan een rechtstreeks gekozen Europees parlement,

7e. versterking van de positie van de Europese commissie.

8e. naleving door de Raad van het meerderheidsbeginsel bij het nemen van Raadsbesluiten alsmede invoering van openbaarheid tot deze besluitvorming,

9e. versteviging van de band tussen de Europese liberale partijen.

Alleen bij een sterkere eenwording kan Europa de haar toekomstende rol in het wereldgebeuren spelen o.m. ter bevordering van de vrede en de ontwikkeling van de achtergebleven landen.

g. Uit de weg ruimen van alle nog bestaande formaliteiten aan de Benelux-binnengrenzen en initiatieven voor samenwerkingsvormen op terreinen die buiten het verdrag van de Economische Unie vallen.

Dit wordt te noodzakelijker omdat de Economische Unie zijn voltooiing nadert. Een ander terrein van samenwerking is bijvoor-

beeld het culturele. Hierbij is een intensivering van contacten tussen Franstalige en Nederlandstalige cultuur van grote betekenis.

h. Internationale samenwerking - bij voorkeur in het kader van de VN - bij het tot stand brengen van een vredesverdrag tussen Israël en zijn buurstaten, verdient onze steun. Onderhandelingen zullen moeten leiden tot regeling van de conflicten en tot erkenning van de Staat Israël door de Arabische Staten, tot vaststelling en erkenning van zijn definitieve grenzen en tot een rechtvaardige regeling van het vraagstuk der Palestijnse vluchtelingen.

De gewapende acties, die in het Midden-Oosten op steeds grotere schaal plaatsvinden en de aanzienlijke en rechtstreekse Sowjet-hulp maken van dit gebied een steeds ernstiger bedreiging van de wereldvrede.

i. Streven door een actieve politiek t.a.v. alle bij het conflict in Zuid-Oost-Azië betrokken partijen te komen tot een oplossing, waarbij de rechten en vrijheden van de volkeren van Vietnam, Laos en Cambodja worden gewaarborgd en vastlegging van duidelijke garanties van het zelfbeschikkingsrecht dezer volkeren en der omringende volkeren. Contrôle van de VN op naleving van de bij de verdragen vastgelegde bepalingen.

De wrede oorlog in Z.O.-Azië blijft een zware hypotheek op de wereldvrede leggen. De moeizaam verlopende Parijse vredesonderhandelingen moeten door een ieder ondersteund worden. Het oorlogsgeweld veroorzaakt een onnoemelijk lijden voor de bevolking. Het mag overigens ook nooit zo zijn dat een vrede dit lijden verzwaaart.

3. Suriname en de Nederlandse Antillen.

a. Actieve medewerking van Nederland aan het verwezenlijken van de door de staten en regeringen van Suriname en de Nederlandse Antillen naar voren gebrachte verlangens en gedachten met betrekking tot een herziening van de onderlinge rechtsorde.

b. Een positieve opstelling ten opzichte van voorstellen daartoe, die in eerste aanleg uit moeten gaan van de koninkrijkspartners, hetzij gezamenlijk, hetzij elk afzonderlijk,

c. Bij eventuele wijzigingen in de bestaande staatsrechtelijke verhoudingen in principe geen verandering van de wijze van steunverlening van Nederlandse zijde.

d. Bij verstrekking van leermiddelen aanpassing aan de bestaande behoeften in Suriname en de Nederlandse Antillen.

e. In overleg met de regeringen van de Rijksdelen vestigen van voorlichtingsinstanties in Suriname en de Nederlandse Antillen over mogelijkheden en werk- en leefomstandigheden in Nederland, voor hen die overwegen zich voor min of meer lange tijd - anders dan de studerende - in Nederland te vestigen. Voor hen die de stap nemen, dient door C.R.M. een doeltreffend beleid te worden gevoerd, gericht op snelle integratie in de Nederlandse samenleving.

Het verlangen van Suriname en de Nederlandse Antillen naar grotere zelfstandigheid is onmiskenbaar. Overigens is het gemakkelijk aan de drie partners van het koninkrijk om aan te geven hoe zij het statuut willen wijzigen of om aan te geven dat het beëindigd moet worden. Nederland moet medewerking verlenen aan de uitvoering van de verlangens van Suriname en/of de Nederlandse Antillen. Zolang deze wijzigingen in de situatie er nog niet zijn zal er gewerkt kunnen en moeten worden aan een verdere uitbouw van de zelfstandigheid, zoals voorzien in het protocol van Willemstad.

4. Ontwikkelingssamenwerking.

a. Erkenning van de internationale solidariteit en van ontwikkelingshulp als vast onderdeel van het financieel-economische en sociale beleid met als voornaamste doel stimuleren van de sociaal-culturele en economische groei der ontwikkelingslanden. Belangrijke middelen op langere termijn zijn:

I.

1e. Steun verlenen aan de tenuitvoerlegging van de door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aanvaarde internationale ontwikkelingsstrategie.

2e. Sterkere bundeling van de multilaterale hulpverlening.

3e. Internationale stimulering van en steun aan initiatieven van het bedrijfsleven.

4e. Krachtige bevordering van onderwijs en opleiding in de ontwikkelingslanden parallel aan de economische planning.

II. Op kortere termijn dient een Nederlands beleid gekenmerkt te worden door:

1e. Concentratie van de bilaterale ontwikkelingshulp op landen waar Nederland hetzij op het gebied van ervaring, hetzij door economische of andere contacten een zinvolle bijdrage kan leveren. Dit geldt in het bijzonder voor versterking van de band met Indonesië.

2e. Bevordering van overdracht van kennis en ervaring vóór en tijdens de feitelijke uitvoering.

3e. Erkenning van agrarische projecten en lichte industrie als snelle bijdragen tot verbetering van de levensomstandigheden en de werkgelegenheid en tot ontwikkeling van eigen kader.

4e. Desgevraagd hulp bij de uitvoering van een doelmatige bevolkingspolitiek.

5e. Bilaterale en gebonden hulp die een patroon vormen dat Nederland niet eenzijdig meer verder kan verlaten op straffe van ondoelmatigheid van de hulp.

6e. Bevordering van de particuliere kapitaalstroom naar ontwikkelingslanden. Voor zover overheidsgaranties daarbij een rol spelen, dient bevorderd te worden, dat na overmaking van een redelijk rendement voor het risicodragend vermogen, afschrijvingen en andere winsten in het ontwikkelingsland worden geïnvesteerd.

b. De in Nederland terugkerende deskundigen, waaronder zendelingen en missionarissen, dienen als vrijwilligers in het ontwikkelingswerk bij hun terugkeer in het vaderland in aanmerking te komen minimaal voor de AOW en WAO en zo nodig WW.

c. Het stimuleren van jongeren vrijwilligersorganisaties.

d. Het bieden van ruime mogelijkheden aan de bewoners van ontwikkelingslanden zich te bewonen op allerlei gebied, hetzij door opleidingen in ons land (nl. wetenschappelijk en hoger onderwijs), hetzij door opleidingen en instructieve hulp ter plaatse.

5. Defensie.

a. Hoewel er op politiek terrein weliswaar sprake is van enige ontspanning - men denke o.a. aan het Duits-Russische niet-aanvalsverdrag - is de militaire macht van het Warschau-Pact sterk groeiende. Daarom is handhaving van voldoende militaire macht in NAVO-verband om West-Europa te beveiligen tegen gewapende agressie van het allergrootste belang. Dit met het doel de vrede te bewaren en de voorwaarden te scheppen, op basis waarvan op voet van gelijkheid kan worden gestreefd naar verbetering van het politieke klimaat in Europa.

Onmisbare voorwaarden daartoe zijn:

1e. Nauwe samenwerking op militair gebied tussen de Westeuropese landen en de landen van Noord-Amerika in het Atlantische Bondgenootschap.

2e. Bereidheid van Nederland een bijdrage te leveren aan de NAVO-defensie die overeenkomt met de voor Nederland bestaande mogelijkheden en met de taken die Nederland op basis van evenredigheid dienen toe te vallen.

3e. Het toestaan van een accrès dat voldoende is om zowel de ontstane achterstand op te heffen, als tegemoet te komen aan de stijgende exploitatie- en investeringskosten.

4e. Een positief gerichte voorlichting zodat iedere burger inzicht kan krijgen in doel en werkwijze van de NAVO-strijdkrachten in het algemeen en het Nederlandse aandeel daarin in het bijzonder.

Vast staat dat onze defensie thans een minimale omvang en kwaliteit heeft bereikt. Elke vermindering van de defensie-inspanning van één der partners brengt het totaal beneden het niveau waarop een defensiestelsel nog toereikend en zinvol

kan worden geacht. Niet populair, wel bitter noodzakelijk is het dit zo te swellen. Wil men de vrede behouden, dan zullen offers noodzakelijk zijn.

b. Verhoging van de efficiency in alle onderdelen van het defensie-apparaat.

c. Spoedige voltooiing van het onderzoek naar de wenselijkheid en mogelijkheid van een beroepskrijgsmacht.

d. Krachtige bestrijding van subversieve activiteiten en sabotage.

6. Personeelsbeleid defensie.

a. Voortgezette verbetering van het personeelsbeleid, zowel voor vrijwillig dienend als voor dienstplichtig personeel. Goede woon- en werkomstandigheden. Verzekering van goede militaire verhoudingen in onze krijgsmacht.

b. Geleidelijk opvoeren van soldij (wedde) bij de eerste oefening. Ook in de komende kabinetsperiode zal onze defensie berusten op het vervullen van de dienstplicht door een deel van de jeugd. Om hen niet een al te grote achterstand te geven ten opzichte van niet-dienende jongeren is een betere soldij nodig.

c. Invoering van "burgerschapsvorming"; afwijzing van elke eenzijdig door politieke partijen of groeperingen georganiseerde of beoogde politieke activiteit in kazernes, op bases en op oorlogsschepen.

Integratie betekent juist dat men als staatsburger volwaardig deelneemt aan het politieke leven buiten de kazerne, zoals iedere normale burger. Daarbij gelden geen andere beperkingen dan die voor iedere andere staatsburger, nl. dat er geen conflict moet zijn met zijn normale maatschappelijke verplichtingen.

d. Herziening van het militair straf- en tuchtrecht met inschakeling van de burgerlijke rechterlijke autoriteiten bij misdrijven en overtredingen die niet rechtstreeks verband houden met de militaire status van

de betrokkene. Voorzover bepalingen der krijgstucht gehandhaafd moeten blijven, dienen deze ondergebracht te worden in de rechtspositieregelen.

e. Het instellen van een onderzoek naar de positie van het burgerpersoneel, werkzaam bij Defensie. Mocht blijken dat o.a. in verband met de eisen van paraatheid van de krijgsmacht en met de aard der werkzaamheden, deze positie duidelijk verschilt van die der overige burgerambtenaren, dan dienen de consequenties hiervan te worden aanvaard.

De belangrijke bijdragen tot verbetering van het defensie-personeelsbeleid, die in de huidige kabinetsperiode plaatsvinden, moeten onder een volgend kabinet vervolmaakt worden.

III BURGER EN OVERHEID

1. Kiesstelsel en partijvorming.

a. Handhaving van het bestaande stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

De Tweede Kamer moet een afspiegeling zijn van de in ons volk bestaande politieke stromingen. Kunstmatige vergroting of verkleining van de invloed van deze stromingen is met dit beginsel in strijd. Daarom wijst de V.V.D. de verdeling van Nederland in districten, binnen elk waarvan eigen, niet buiten de districten verbonden kandidatenlijsten kunnen worden ingediend, af.

b. Afwijzing van de invoering van een kiesdrempel.

Een kiesdrempel zou kleine partijen, die volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging recht hebben op één of twee Kamerzetels, langs kunstmatige weg uit de volksvertegenwoordiging houden. Bepaling van de hoogte van deze kiesdrempel zou een daad van willekeur zijn.

c. Invoering van de mogelijkheid dat een kandidaat die 25% van de kiesdeler behaalt aan voorkeurstemmen, verkozen wordt verklaard.

De invloed van de kiezer wordt vergroot wanneer het gemakkelijker wordt dat een kandidaat met voorkeurstemmen verkozen wordt. Hierdoor krijgt de kiezer meer zeggenschap over de samenstelling van de hem vertegenwoordigende colleges en kan hij de door de kandidaatstellende organen (partijen) vastgestelde volgorde van de lijst doorbreken.

d. Verlaging van de leeftijd waarop het actief kiesrecht wordt verkregen tot 18 jaar. Dit is een natuurlijk gevolg van de verbetering van de opleiding en communicatie, waardoor op lagere leeftijd inzicht in en belangstelling voor politieke vraagstukken bestaat. De V.V.D. erkent dat de burgers op jeugdiger leeftijd mondig zijn en bepleit daarom ook verlaging van de meerderjarigheidsgrens (burgerrechtelijke handelingsbekwaamheid) tot 18 jaar.

e. Gelijkstelling van de minimum-leeftijd voor het passief kiesrecht met de leeftijd waarop de burgerrechtelijke meerderjarigheid intreedt.

De (kandidaatstellende) kiezers behoeven ook op het gebied van de vereisten waaraan de kandidaten moeten voldoen geen bevoogding.

f. Toekenning van het kiesrecht aan alle Nederlanders, ook de niet-ingezetenen, voor zover deze niet in beginsel kiesgerechtigd zijn voor de volksvertegenwoordiging in een ander land.

Met behoud van de thans bestaande beperkingen (leeftijdsgrens, ontzetting uit de kiesrechten) moeten ook de buiten Nederland verblijvende Nederlanders de mogelijkheid krijgen hun stem uit te brengen bij Kamerverkiezingen, voor zover zij niet in beginsel kiesgerechtigd zijn voor volksvertegenwoordigingen in een ander land.

g. Uitbreiding van de mogelijkheid bij volmacht te laten stemmen, met als tijdelijke regeling:

1e. Handhaving oude regeling.

2e. Daarnaast invoering van de mogelijkheid dat iedere kiezer zich tot vijf dagen voor de verkiezingen tezamen met een andere kiesgerechtigde uit de gemeente kan melden ten raadhuize en deze dan als gemachtigde kan aanwijzen.

Vervolgens dient zo spoedig mogelijk de gedachte van de Kiesraad tot invoering van een overdraagbaar stemlegitimatiebewijs te worden uitgewerkt.

h. Afwijzing van kunstmatige ingrepen in de partijvorming door wijzigingen in het kiesstelsel.

Het kiesstelsel dient erop gericht te zijn een evenredige vertegenwoordiging van de kiezers in het leven te roepen en niet dienstbaar gemaakt te worden aan - op zichzelf wenselijke - hergroeperingen van de kiezers. Deze noodzakelijke hergroeperingen dienen de kiezers te bevorderen en wel in die zin dat partijen ont-

staan waarvan de beginselen en doelstellingen parallél lopen met de politieke scheidslijnen die ons volk verdeeld houden. Een dergelijke hervorming van de partijenstructuur kan worden bevorderd door de vorming van stembusakkoorden.

2. Kabinetsformatie.

a. Streven naar een stembusakkoord in 1971 tussen V.V.D. en een of meer der navolgende partijen (alfabetische volgorde): A.R.P., C.H.U., D'66 en K.V.P.

Aangezien een fundamentele hergroepering in de Nederlandse politiek, die de kiezers een duidelijker keuzemogelijkheid moet bieden, niet binnen afzienbare tijd tot stand zal komen, is voorlopig het sluiten van stembusakkoorden de beste bijdrage tot deze duidelijkheid. Op grond van de door de bovengenoemde confessionele partijen gepubliceerde voorlopige programma's hoopt de V.V.D. dat het mogelijk zal zijn voor de verkiezingen met deze partijen zowel programmatisch als anderszins tot overeenstemming te komen over een globaal regeringsprogramma, dat uitgevoerd zal worden indien deze partijen de meerderheid verkrijgen. Ondanks het feit dat het hoofdbestuur van D'66 nog voordat de besprekingen over een samenwerkingsverband met de V.V.D., tot het voeren waarvan de V.V.D. zich bereid had verklaard, waren begonnen, een voorstel tot een samenwerkingsverband van D'66 met de P.v.d.A. en de P.P.R. aan de Algemene Ledenvergadering van zijn partij deed en ter zake een perscommuniqué uitgaf, handhaaft de V.V.D. haar standpunt dat een gesprek met D'66 mogelijk moet blijven in het geval dat de samenwerking D'66-P.v.d.A.-P.P.R. niet doorgaat. Voor D'66 geldt namelijk dat een aantal punten van praktisch beleid - niet de staatsrechtelijke - voldoende aanknopingspunten biedt voor het betrekken van deze partij in het overleg over een stembusakkoord.

b. De V.V.D. zal geen medewerking verlenen aan de formatie van een parlementair kabinet

waarin zitting hebben leden van de Boerenpartij c.a., de C.P.N., de P.S.P., de P.v.d.A. of de P.P.R.

Deze uitspraak geldt voor het geval dat geen stembusakkoord is tot stand gekomen met A.R.P., C.H.U., D'66 en/of K.V.P. zoals boven bepleit. De noodzaak tot duidelijkheid in de politiek brengt met zich mee dat de V.V.D. nu reeds uitspreekt dat geen coalitie mag worden aangegaan met partijen waarvan de programma's sterk van dat van de V.V.D. afwijken, dan wel met partijen die geen democratisch karakter hebben. Het programma van DS'70 is nog te onvolledig en het gezicht van deze partij nog te weinig duidelijk om met haar besprekingen te openen over een stembusakkoord. Hoewel duidelijk is dat DS'70 een socialistische partij is, bestaat er echter geen aanleiding samenwerking na de verkiezingen bij voorbaat uit te sluiten.

c. Afwijzing van rechtstreekse verkiezing van de minister-president door de kiezers.

Verkiezing van de minister-president zou, in tegenstelling tot de door de V.V.D. bepleite globale stembusakkoorden, leiden tot sterk gedetailleerde afspraken over het te voeren regeringsbeleid en over de samenstelling van het kabinet. Dat zou onjuist zijn omdat men op dat tijdstip de komende krachtsverhoudingen in de Tweede Kamer nog niet kent. De invloed van de kiezer wordt door dit systeem dus verminderd. Dit zal eveneens het geval zijn doordat de positie van het kabinet ten opzichte van de volksvertegenwoordiging aanzienlijk wordt versterkt. Ingeval van een verkozen minister-president zal het immers niet of nauwelijks meer mogelijk zijn dat het parlement bij verlies aan vertrouwen het kabinet tot heengaan dwingt.

d. De Kabinetsformateur, tevens kandidaat-minister-president, behoort kandidaat gesteld te worden door de Tweede Kamer.

Er bestaan terecht grote bezwaren tegen de ondoorzichtigheid en geheimzinnigheid van de tot dusver gebruikelijke procedure van kabinetsformatie. Aan deze bezwaren kan

tot op grote hoogte worden tegemoet gekomen door een openbaar debat over de betekenis van de verkiezingsuitslag en de daaruit met het oog op het te formeren kabinet te trekken conclusies, af te sluiten met de aanbeveling aan het staats-hoofd van de persoon van de kabinetsformateur, tevens kandidaat-ministerpresident. Op deze wijze krijgt het staats-hoofd een zo duidelijk mogelijk advies van de meerderheid van de Tweede Kamer, in plaats van wellicht onderling tegenstrijdige adviezen van de fractievoorzitters, die voor deze adviezen geen openbare verantwoording schuldig zijn.

e. De minister-president behoort het recht te hebben na overleg met de voorzitters van de fracties der partijen, waartoe de ministers behoren (zgn. regeringspartijen) tussentijdse wijzigingen in de samenstelling van het kabinet te brengen.

Voor een krachtig regeringsbeleid is het noodzakelijk dat alle ministers volledig tegen hun taak zijn opgewassen. Indien blijkt dat dit ten aanzien van één of meer leden van het kabinet niet het geval is, dan behoort de minister-president hen te kunnen vervangen, ook zonder dat zij met het parlement in conflict zijn gekomen. Gezien ons stelsel van coalitie-kabinetten is voorafgaand overleg met de voorzitters van de regeringsfracties natuurlijk noodzakelijk.

3. Herverkaveling departementen.

Het gewicht van de taken, die de overheid vervult, is aan voortdurende verandering onderhevig. Bijna alle bestaande departementen zijn in het verleden afgesplitst van andere. Voor een bepaalde taak mag alleen dan een afzonderlijk departement worden ingesteld, wanneer het belang van die taak dat noodzakelijk maakt. Maar dan is die instelling ook geboden. Andere overwegingen spelen ook een rol. Geen departement mag een zo groot en veelsoortig terrein bestrijken dat een minister, ook wanneer hij door (een) staats-

secretaris(sen) wordt bijgestaan, het niet meer effectief besturen kan. Geen departement mag zo klein zijn, dat het geen afzonderlijk bestaansrecht (meer) heeft. Het aantal departementen moet zo beperkt mogelijk blijven om kosten te sparen en de doelmatigheid van de samenwerking in het kabinet niet te belemmeren. Overheveling van taken van het ene departement naar het andere kan om verschillende redenen ook gewenst zijn. In verband met de te verwachten publikatie van een desbetreffend rapport van de Staatscommissie-Van Veen zijn concrete voorstellen ter zake van herindeling nog niet opportuun. Direct na de publikatie van dat rapport zal de V.V.D. voorstellen ontwerpen en publiceren.

a. Spoedige herindeling van departementen en herziening van de taakstelling van de departementen, waarbij speciale aandacht moet worden geschonken aan voldoende coördinatie van en zorg voor de onderwerpen: milieubeheer en technologie alsmede aan een functionelere verdeling van de taken op de gebieden van ruimtelijke ordening, milieubeheer, volksgezondheid, sociale zaken, maatschappelijk werk, alsmede cultuur, recreatie en sport.

b. De staatssecretaris van Economische Zaken dient uitsluitend te worden belast met de zorg voor zelfstandigen - onder wie de ondernemers in het midden- en kleinbedrijf - en met de integratie van hun belangen in het totale overheidsbeleid.

De zorg voor de zelfstandigen en voor het midden- en kleinbedrijf, die aanknopingspunten heeft op tal van beleidsgebieden, wordt nu niet voldoende geïntegreerd en komt thans onvoldoende tot haar recht. Voor dit belangrijke beleidsonderdeel dient de staatssecretaris van Economische Zaken geheel te worden vrijgemaakt.

c. Instelling van een staatssecretariaat voor de politie.

d. Onderzoek naar de mogelijkheid tot vorming van een kernkabinet en uitbreiding van het aantal vaste colleges uit de Minister-raad.

Naarmate het aantal departementen toeneemt, groeit het gevaar van een vertraging van de besluitvorming en de behoefte aan een verbetering van de beleidsvorming. Sommige departementen hebben hun bestaan meer te danken aan het zoeken naar politiek evenwicht tussen de coalitiepartners dan aan zakelijke argumenten. Een beperkt kernkabinet met een groter aantal vaste colleges uit het kabinet en uitbreiding van het aantal staatssecretarissen (onder-ministers, hoofd van een subdepartement) zou een meer efficiënte besluitvorming en beleidsvoering mogelijk kunnen maken. Daartoe is een onderzoek vereist, dat een jaar voor het einde van de komende kabinetsperiode tot aanbevelingen leidt.

e. Regeling van de grondwettelijke positie van de staatssecretaris (onderminister).

De staatsrechtelijke positie van ministers is in de Grondwet vastgelegd. Die van de staatssecretarissen echter niet. Er dient een omschrijving te komen van de staatsrechtelijke positie, de taak en de verantwoordelijkheden van de staatssecretarissen (bij voorkeur onderministers te noemen), alsmede van de onderlinge relatie minister-staatssecretaris.

4. Vertegenwoordigende lichamen.

a. Om te komen tot een goede taskvervulling van het parlement en een intensiever contact tussen de kiezers en de gekozenen zullen de volgende doelen nagestreefd moeten worden:

1. Uitbreiding van de secretariaten der fracties in de Staten-Generaal.

2. Uitbreiding van het systeem van hoorzittingen, zowel landelijk als regionaal, teneinde het contact tussen parlement en burgers te versterken.

3. Door voorlichting grotere bekendheid geven aan het bestaan en de werkzaamheden van de commissies voor de verzoekschriften van de Eerste en Tweede Kamer, opdat de burger

zich gemakkelijker en eerder zal wenden tot het parlement.

Ter verbetering van de parlementaire democratie in een periode, waarin het parlement vanwege de ingewikkeldheid der problemen steeds meer evolueert naar een contrôle-instituut, is het noodzakelijk dat, wil deze contrôle onafhankelijk en optimaal zijn, de secretariaten der fracties in de Staten-Generaal voldoende worden uitgebreid teneinde te komen tot een beter tegenspel tegenover de regering en mede aan de Kamerleden de gelegenheid te bieden hun verantwoordelijkheid tegenover de kiezers waar te maken.

b. De leden van het parlement mogen geen lid van de SER zijn.

De eis van onafhankelijkheid brengt tevens mee het Kamerlidmaatschap onverenigbaar te verklaren met het SER-lidmaatschap.

c. Voor de leden van de andere vertegenwoordigende lichamen behoren eveneens voldoende faciliteiten geschapen te worden, nodig voor een goede taakuitoefening.

d. Het verdient aanbeveling om in de wet vast te leggen dat werkgevers verplicht zijn, behoudens bijzondere omstandigheden, hun werknemers ten volle in de gelegenheid te stellen om zitting te nemen in vertegenwoordigende lichamen (met uitzondering van verkiezing tot lid Tweede Kamer of benoeming tot gedeputeerde of wethouder, welke functies een gehele dagtaak opeisen) eventueel met inkorting van salaris.

5. Recht op informatie.

a. Het recht op informatie van de burgers behoort bij de Grondwet te worden geregeld. Er moet een systematische wettelijke regeling komen over de openbaarheid van overheidsdocumenten. Uitgangspunt daarbij is, dat informatie van de burger overheidsplicht is, waarbij voorzieningen nodig zijn terzake van toezicht en van beroep bij geschillen.

Iedere burger moet zich een mening kunnen vormen over het gevoerde en te voeren overheidsbeleid. Darrvcor is een zo groot mogelijke openheid jegens de burgers noodzakelijk.

b. De informatie over de verrichtingen van het parlement dient verbeterd te worden. Er behoren meer Kamerdebatten via televisie en/of radio te worden uitgezonden.

6. Ombudsman.

Het instituut van de onafhankelijke ombudsman, waarvoor de V.V.D. reeds meer dan acht jaar pleit, dient thans ten spoedigste wettelijk te worden geregeld.

De burgers voelen zich in toenemende mate machteloos tegenover de overheid, wier doen en laten zij steeds minder kunnen overzien. Een van de middelen om hun een betere rechtsbescherming te geven is het instituut van de ombudsman. Dit moet naar de mening van de V.V.D. een - ook van het parlement - onafhankelijke instantie zijn, die zowel op verzoek als uit eigen initiatief onderzoekingen en uitspraken kan doen in zaken waarin de burger niet de gewone of administratieve rechter te hulp kan roepen.

7. Vrijheid van meningsuiting en godsdienstbeleving.

a. Vrijheid van meningsuiting dient in de Grondwet te worden vastgelegd, niet alleen - zoals tot dusver - voor de drukpers, maar tevens voor de andere communicatiemedia, zoals radio, televisie, film e.d.

b. Bij aanvallen in pers, radio en televisie op personen dient volgens vaste normen recht op wederwoord via dezelfde media te worden gegarandeerd.

c. Elke vorm van preventieve censuur moet onmogelijk worden gemaakt. Slechts in buitengewone omstandigheden en bij vrees voor ernstige verstoring van de openbare orde behoort de overheid te kunnen ingrijpen ter veiligstelling van de vrijheid van de burgers.

De vrijheid van meningsuiting is een zo belangrijk goed dat deze in haar volle omvang in de Grondwet behoort te zijn vastgelegd en het aantal beperkingen daarop tot een minimum moet worden teruggebracht. De verantwoordelijkheid van een ieder voor de wet moet blijven bestaan.

Uit het bovenstaande volgt:

d. Afschaffing van de filmkeuring, evenals van het recht van de burgemeester op preventieve censuur ten aanzien van films, schouwvoorstellingen e.d.

Dit laat de mogelijkheid tot speciale bescherming van jeugdige personen onverlet.

e. De vrijheid van demonstraties moet worden gegarandeerd. Wel zullen demonstraties moeten worden aangemeld ten einde de overheid de gelegenheid te geven de vrijheid van anderen veilig te stellen.

Ook de vrijheid van demonstratie is een vorm van de vrijheid van meningsuiting. Dit neemt niet weg dat bijvoorbeeld ten behoeve van het verkeer enige regulering van deze vrijheid mogelijk moet zijn.

f. De vrijheid van processie en andere vormen van openbare beleving van godsdienst en geestelijke overtuiging moet worden gegarandeerd (opheffing processieverbod). Wel zullen processies en andere vormen van openbare beleving van godsdienst en geestelijke overtuiging moeten worden aangemeld teneinde de overheid de gelegenheid te geven de vrijheid van anderen veilig te stellen.

De vrijheid van godsdienst en godsdienstbeleving brengt met zich mee dat het processieverbod wordt opgeheven. Voor wat de aanmelding betreft geldt dezelfde motivering als bij demonstraties.

g. Het is de taak van de overheid het recht te handhaven in de democratie, de staatsvorm waarin de meerderheid rekening houdt met de wensen en belangen van minderheden, maar waarin de meerderheid zonder zichzelf te verloochenen niet kan toestaan dat een minderheid regeert.

Men moet nimmer bang zijn andersdenkenden aan het woord te laten, maar wij moeten evenmin bang zijn, om onze democratie te verdedigen als het erop aankomt deze voor ondermijning te behoeden. "Democratie is geen staatsvorm voor bange mensen", aldus het gevleugelde woord van onze liberale minister van Justitie mr. C.H.F. Polak. Veranderingen in onze maatschappij behoren door overleg, overreding en overtuiging tot stand te komen, niet door ze met middelen die in strijd zijn met onze democratische wetgeving af te dwingen. In een democratie bestaat daartoe alle ruimte. Een geordende samenleving vraagt gezag, dat zich niet met bruto geweld zal hoeven te handhaven, om te verhinderen dat de vrijheid in het gedrang komt. Hiertoe is van wezenlijk belang dat de uitoefening van de overheidstaak geschiedt vanuit een mentaliteit die zich bewust is van de dienende taak van de overheid en - daaruit voortvloeiend - de bereidheid verantwoording af te leggen van dat beleid.

h. Het is ook de taak van de overheid de democratie zelf te beschermen door de staatsburgerlijke vorming te bevorderen, te beginnen op de scholen.

8. Verantwoordingsplicht en benoemingsprocedure.

a. Wettelijke verplichting tot volledige verantwoording van gedeputeerde staten aan provinciale staten.

Gezag mag nimmer worden uitgeoefend zonder dat daarvoor verantwoording wordt afgelegd. Terecht is daarom de verantwoordingsplicht van de burgemeester over zijn beleid - ook het politiebeleid - wettelijk ingevoerd. Eenzelfde verantwoordingsplicht dient te bestaan voor gedeputeerde staten. Hierbij zal het noodzakelijk zijn bepaalde functies (burgemeester, wethouder) onverenigbaar te verklaren met het lidmaatschap van provinciale staten.

b. Handhaving van de benoeming van burgemeester en commissaris der Koningin door de Kroon.

Mede gezien de taak die de burgemeester en de commissaris der Koningin vervullen ten opzichte van de centrale overheid en gezien ook de politietak van de burgemeester past verkiezing van deze functionarissen niet in onze bestuurlijke structuur. Vergelijking met het buitenland, waar de burgemeester veel minder bevoegdheden heeft en de centrale overheid in het bestuur van de lagere organen is vertegenwoordigd door andere - niet aan enig vertegenwoordigend college verantwoording verschuldigde functionarissen - geeft de huidige situatie in Nederland juist - mits aangevuld met de verlangde volledige verantwoordingsplicht - de beste waarborgen voor een democratische contrôle.

c. De gemeenteraad resp. de provinciale staten moeten de bevoegdheid krijgen de Kroon een aanbeveling te doen ten aanzien van de vereisten waaraan een nieuwe burgemeester c.q. een nieuwe commissaris der Koningin zal moeten voldoen, alsmede de Kroon te adviseren ten aanzien van herbenoeming van de burgemeester.

Hierdoor wordt aan de gekozen vertegenwoordiging van de burgerij invloed op de benoeming toegekend, zonder dat aan het systeem van benoeming door de Kroon en de vrijheid van persoonskeuze wordt getornd.

9. Rechterlijke macht.

a. Handhaving van de onafhankelijke positie van de rechter en van diens benoeming voor het leven.

b. De rechter behoort niet het recht te krijgen wetten aan de Grondwet te toetsen.

De wetgever is gehouden de Grondwet in acht te nemen. Er bestaat geen enkele reden ervoor beducht te zijn dat de Nederlandse wetgever zo weinig gewicht zal hechten aan de bepalingen van de Grondwet dat men de rechter met toezicht op de wetgever zou moeten belasten. Tevens zou men daarmee politieke benoeringen in de rechterlijke macht bevorderen. Bovendien be-
geven wij ons op een gevaarlijke weg wanneer de rechter de macht wordt gegeven

zijn eigen interpretatie van de Grondwet in de plaats te stellen van duidelijke wettelijke voorschriften van de wetgever. Wel komt de rechter natuurlijk het marginale toetsingsrecht toe aan het Verdrag van Rome.

c. Pensionering van de rechterlijke ambtenaren op hun 65-jarige leeftijd.

10. Efficiencybevordering overheid.

Geregelde, stelselmatige en grondige doorlichting - ook door onafhankelijke efficiency- en organisatiedeskundigen - op de doelmatigheid van de taakstelling van de overheid en van de werking van het gehele overheidsapparaat is nodig.

Hierdoor zal zowel de kwaliteit van het ambtelijk apparaat als het meest doelmatige gebruik van de beschikbare krachten worden bevorderd.

11. Bestuurlijke herindeling.

a. Bevordering van de totstandkoming van gewesten en een krachtig beleid ten aanzien van de gemeentelijke herindeling. Vernieuwde studie over de financiële verhoudingen tussen het Rijk en de andere openbare lichamen.

b. Afwijzing van een vierde bestuurslaag. De provinciale indeling van ons land is door economische en andere ontwikkelingen achterhaald. De gewenste omvang en taakstelling van de provincies zal nader bestudeerd moeten worden. Daarnaast klemt in verschillende streken de behoefte aan grotere bestuurseenheden steeds sterker. De groeiende internationale verwevenheid stelt daarbij haar eigen eisen. Een spoedige totstandkoming van gewesten is met het oog op dit alles dringend noodzakelijk. Deze zullen taken hebben te vervullen, die momenteel deels door de provincies, deels door de gemeenten worden verricht. De V.V.D. ziet een vierde bestuurslaag tussen Rijk, provincie en gemeente niet als een goede oplossing. Gewesten, die op vrijwillige basis tot stand komen verdienen verre de voorkeur boven opgelegde gewesten. Aan-

gezien er in een gewest een zekere gelijkwaardigheid van de partners moet zijn, maakt gewestvorming gemeentelijke herindeling niet overbodig.

12. Justitie.

De mondigheid van de individuele mens verdraagt zich niet met betuttelende en bevoogdende regels van overheidswege. Naast de reeds bepleite afschaffing van de filmkeuring en grotere vrijheid van meningsuiting betekent dat onder andere:

a. Vrijlating van de verkoop op verzoek (niet: het ongevraagd opdringen in enigerlei vorm) van pornografie aan volwassenen (18-jarigen en ouderen).

Bij een vrijlating als hier bepleit zal wel opgetreden dienen te worden tegen het ongevraagd opdringen bijv. door etalering, zoals thans wel geschiedt. Het verdient bovendien aanbeveling bij de vrijlating geleidelijk te werk te gaan en vormen van pornografie die de waardigheid van de mens aantasten, zoals bestialiteit en uitbeelding van strafbare feiten waarbij minderjarigen van jonger dan 16 jaar betrokken zijn, voorshands niet vrij te laten.

b. Intrekking van de bevoegdheid van gemeentebesturen de verkoop van voorbehoedsmiddelen door middel van automaten te beperken.

c. Wetenschappelijk onderzoek naar de werking van "soft drugs". Afhankelijk van het resultaat van dit onderzoek kan worden nagegaan of handhaving van de thans bestaande strafbepalingen uit een oogpunt van volksgezondheid en criminaliteit noodzakelijk en gewenst is.

Indien het onderzoek zou uitwijzen dat "soft drugs" in maatschappelijk opzicht niet schadelijker zijn dan het gebruik van conventionele genotmiddelen, moet de overheid het gebruik van deze "soft drugs" vrijlaten.

d. Afschaffing van de strafbaarstelling van abortus door medisch bevoegden.

De vraag of en in hoeverre de medicus uitsluitend op grond van bepaalde indicaties

tot het opwekken van abortus mag overgaan, is niet in de eerste plaats van politieke aard en laat de V.V.D. mede in verband met de zich snel evoluerende standpunten daaromtrent in dit verkiezingsprogram onbeantwoord. De arts blijft verantwoordelijk voor zijn handelingen en is ook te dezer zake onderworpen aan het medisch tuchtrecht.

e. Afwijzing van discriminatie tussen homofielen en heterofielen; erkenning van het COC.

f. Opheffing van elke vorm van discriminatie ten opzichte van de ongehuwde moeder en haar kind(eren).

g. Grotere tolerantie op het gebied van de kansspelen.

Hierbij valt te denken aan het toelaten van gereguleerde casino's in toeristische centra, het onderkennen van het economisch karakter van winkelweekacties en dagbladprijsvragen - formeel loterijen, maar in wezen stimulering van de omzet - aan ruimere mogelijkheden voor de paardentoto en het kienspel, invoering van een lotto, vrijlating van de hoofdprijs van de voetbaltoto e.d. Deze beleidswijziging is niet alleen principieel noodzakelijk, maar is ook van praktisch belang omdat de nu eenmaal bestaande behoefte tot deelneming aan kansspelen leidt tot aanzienlijke kapitaalexport, besteed aan buitenlandse loterijen, lotto's e.d.

h. Bescherming van de "privacy" van de burger. Het respect voor de individu dient in een aantal wettelijke maatregelen beter tot uiting te komen. Juist in een wereld waarin de afstanden steeds kleiner worden en het wel eens lijkt of de mens geen stukje meer voor zichzelf overhoudt, moet met alle kracht gestreefd worden naar behoud van de privacy, gelijk dit wordt beoogd in het wetsontwerp met betrekking o.a. tot het af luisteren van telefoon- en andere gesprekken.

i. Spoedige invoering van de nieuwe regeling van de voorlopige hechtenis, waarbij aan de

juridische bijstand vanaf de aanhouding hoge prioriteit gegeven moet worden.

Deze nieuwe regeling toont voor de persoon van de verdachte meer respect dan de huidige, die bovendien te veelvuldig wordt toegepast.

j. Door verbetering van het stelsel van kosteloze rechtsbijstand moet de burger beter dan tot nog toe in staat gesteld worden voor eigen rechten op te komen.

k. Verlaging van de leeftijd, waarop de bekwaamheid tot het verrichten van burgerrechtelijke rechtshandelingen intreedt, tot 18 jaar.

Evenals bij de verlaging van de leeftijd waarop het actief kiesrecht wordt toegekend als motivering is aangevoerd, geldt dat door verbetering van onderwijs en communicatie de mens op jongere leeftijd dan voorheen mondig is.

l. Zo spoedig mogelijk moet een regeling voor hulp aan slachtoffers van misdrijven tot stand worden gebracht.

m. Strafbbaarstelling van kraken van huizen.

n. Opheffing van belemmeringen, voortvloeiende uit gemeentelijke verordeningen voor cultuuruitingen op zondag.

13. Politie.

Opheffing van Rijks- en gemeentepolitie en vervanging daarvan door één nationaal regionaal ingedeeld politiekorps.

Teneinde reeds nu te komen tot een zo goed mogelijke coördinatie van de justitiële kant van de politietaken en van de handhaving van de openbare orde, alsmede tot een zo efficiënt mogelijk beheer van het politie-apparaat, moet een staatssecretaris (onderminister) van politie worden benoemd, die ressorteert zowel onder de minister van justitie als onder die van binnenlandse zaken. De handhaving van twee afzonderlijke politiekorpsen is weinig efficiënt. Deze efficiency is van grote betekenis opdat bijv. snel gereageerd kan worden op

overvallen, door gemotoriseerde misdadigers gepleegd. Instelling uitsluitend van regionale politiekorpsen heeft het bezwaar dat de centrale overheid elk gezagsapparaat mist. Bij het te vormen nationale politiekorps kunnen ook de landelijk werkende onderdelen worden ondergebracht, zoals verkeerspolitie, luchthavenpolitie e.d.

14. Kinderbescherming.

a. Spoedige reorganisatie van alle instellingen voor kinderbescherming. Gerichtte coördinatie tussen de departementen van justitie, sociale zaken en maatschappelijk werk door bijvoorbeeld benoeming van een staatssecretaris voor jeugdzaken, kinderbescherming enz.

b. Er dient nadrukkelijk verschil gemaakt te worden tussen justitiële en sociaal-maatschappelijke kinderbescherming.

c. Wetenschappelijk onderzoek is gewenst, evenzeer als begeleiding. Echter dient hierbij meer openheid ten opzichte van betrokkenen te worden betracht.

Aan de terecht geuite grieven die de laatste tijd openbaar zijn geworden met betrekking tot de functionering van de kinderbescherming zal tegemoet gekomen dienen te worden door wetenschappelijk onderzoek en meer wetenschappelijke begeleiding door beroepskrachten. Te lang is de leiding van het kinderbeschermingswerk overgelaten aan mensen die zonder voldoende wetenschappelijke opleiding, maar gedreven door - overigens bewonderenswaardige - bewogenheid zich met de leiding belastten. De huidige organisatie lijkt niet doelmatig. In plaats van een groot aantal vertikale organisaties is een horizontale structuur nodig. Er dient een betere integratie van de kinderbescherming onder gezag van het Departement van Justitie met dat van Sociale Zaken (Maatschappelijk Werk) te komen.

d. Een meer bevredigende adoptie-procedure is gewenst, met name verkorting van de periode van onzekerheid. Verbetering van de coördinatie

van het adoptief plaatsingsbeleid der verschillende - met name particuliere - organisaties is gewenst.

15. Echtscheidingsrecht.

Herziening van het echtscheidingsrecht volgens de navolgende normen:

- 1e. toelaatbaarheid van echtscheiding bij onderling goedvinden zonder aanvoering van gronden en zonder verzoeningsprocedure mits een regeling is getroffen over de gevolgen ten aanzien van alimentatie en voogdij over de kinderen, welke regeling in het vonnis c.q. beschikking wordt vastgelegd;
- 2e. duurzame ontwrichting van het huwelijk als enige grond voor echtscheiding op eenzijdig verzoek, waarbij onder duurzame ontwrichting mede zijn te verstaan langdurige krankzinnigheid, gebloken homofilie van een der partners, alsmede de thans bestaande echtscheidingsgronden echter met verkorting van de termijn van kwaadwillige verlating tot twee jaar;
- 3e. gegrondheid van verweer als dit gebaseerd wordt op ontkenning van de ontwrichting en indien vooruitzicht op uitkeringen na vooroverlijden van de verzoeker zou teloor gaan. Voor dit laatste dienen echter in de sfeer van de pensioenwetgeving zodanige wijzigingen te worden aangebracht dat deze grond voor verweer kan vervallen;
- 4e. geen minimumduur van het huwelijk of van de procedure;
Het invoeren van wachttijden heeft slechts tot gevolg dat de kans op onwettige kinderen toeneemt. Invoering van echtscheiding op eenzijdig verzoek zonder mogelijkheid tot verweer zou met zich brengen, dat van het beginsel dat men zich niet eenzijdig aan gemaakte afspraken kan onttrekken nu juist ten aanzien van het huwelijk zou kunnen worden afgeweken.
- 5e. mogelijkheid voor de rechter tot herziening van overeengekomen alimentatie, indien sprake is van niet te voorziene wijzigingen in de omstandigheden;
- 6e. bestudering van de mogelijkheid tot automatische herziening van de alimentatie, bijv.

door indexering van het inkomen van de alimentatieplichtige;
7c. beëindiging van alimentatieverplichting ingeval van huwelijk of concubinaat van de andere partner;
8e. invoering van de mogelijkheid dat zonder ontzetting of ontheffing van de ouderlijke macht (voogdij) na echtscheiding een ander dan een van de ouders tot voogd(es) wordt benoemd over de kinderen;
9e. verplichting van de rechter de kinderen die 14 jaar of ouder zijn over de voogdij te horen;
10e. regeling van het bezoekreht voor de niet tot voogd(es) benoemde ouder;
11e. handhaving van het vereiste dat de echtscheidingsprocedure bij dagvaarding aanhangig wordt gemaakt.

IV ONZE HUISHOUDING

1. Economisch evenwicht en inflatiebestrijding.

a. Een evenwichtig economisch beleid, rekening houdende met de doelstellingen hiervan op korte en lange termijn, gericht op:

1e. Voortgezette groei, om de toenemende behoeften, zowel collectief als individueel, zowel materieel als immaterieel te kunnen bevredigen, rekening houdend met maatschappelijke kosten van de groei.

2e. Volledige werkgelegenheid, in de huidige conjunctuurfase speciaal gericht op een meer evenwichtige geografische spreiding daarvan.

3e. Bestrijding van geldontwaarding, ook in Europees verband.

Voortzetting van het beleid, gericht op maatregelen ter vermindering van de nog bestaande spanningen tussen middelen en bestedingen. Een overschot op de betalingsbalans dient daarbij als doel te worden gesteld, mede in het belang van de internationale hulpverlening.

Over de hele wereld worstelt men met inflatie. Nederland is economisch zo nauw met andere landen, vooral in de EEG, verbonden, dat Nederland niet de illusie mag hebben alléén de geldontwaarding te kunnen bestrijden. De Europese samenwerking dient zo te worden versterkt dat inflatiebestrijding wel goed mogelijk wordt.

Intussen moet ons land er wel voor zorgen dat het niet voorop loopt met de geldontwaarding. Geldontwaarding is op den duur uiterst gevaarlijk voor de nationale huishouding. Als Nederland niet meer kan concurreren met andere landen die minder inflatie kennen, neemt de Nederlandse uitvoer af en de invoer toe. Daardoor zou de werkgelegenheid in gevaar komen. Bovendien is geldontwaarding onrechtvaardig omdat de zwakke groepen in de samenleving dan de lasten te dragen krijgen die de sterken op hen afwentelen.

2. Overheidsuitgaven, particuliere bestedingen, belastingen.

a. De algemene middelen moeten doelmatig worden besteed. Overheidstaken die overbodig zijn, of waarvan het nut voor de bevolking niet opweegt tegen de kosten, moeten worden afgestoten. Het overheidsapparaat dient efficiënt te werken. Er dienen particuliere adviesbureaus te worden ingeschakeld.

b. Strikte begrenzing van de stijging van de overheidsuitgaven in verhouding tot de verwachte stijging van het nationale inkomen.

c. Suppletoire begrotingen mogen in beginsel het totaalbedrag van de rijksbegroting niet verhogen.

d. Belastingen dienen primair tot het dekken van overheidsuitgaven. Gebruik van de belastingheffing voor andere doeleinden dient alleen dan plaats te vinden als het beoogde doel een economisch, sociaal of ander nut afwerpt dat niet of minder doeltreffend op andere wijze kan worden verwezenlijkt.

e. Zo ruim mogelijke toepassing van de regel dat gebruikers van overheidsdiensten zo veel mogelijk de kostprijs van die diensten betalen.

De behoefte aan gemeenschapsvoorzieningen: onderwijs, wegen, ontwikkelingshulp en nog veel meer - is onbegrensd. Deze gemeenschapsvoorzieningen worden via de belastingen door het gehele volk betaald. Tegelijkertijd wil echter iedere burger zelf zo veel mogelijk overhouden van wat hij verdient om door eigen bestedingen rechtstreeks van de stijgende welvaart te genieten en om zijn eigen verantwoordelijkheid te kunnen waarmaken. Dit gelijktijdige streven naar meer gemeenschapsvoorzieningen en meer eigen bestedingsmogelijkheden roept spanningen op, die het inflatiegevaar vergroten. Nog grotere stijging van de druk van belastingen en premies blijkt in de praktijk te worden afgewenteld hetgeen eveneens de inflatie bevordert. In deze tijd van snelle maatschappelijke en technische ontwikkeling is een aantal maatregelen

noodzakelijk, die hogere uitgaven zullen eisen. De moeilijke opgave waarvoor wij ons gesteld zien is, de overheid voldoende ruimte te laten om die voorzieningen te treffen en tegelijkertijd de belastingdruk zo laag mogelijk te houden. Een van de middelen hiertoe is de aanbieding van overheidsdiensten tegen kostprijs, d.w.z. zonder verkapte subsidie ten laste van de algemene middelen.

f. Automatische jaarlijkse aanpassing van de loon- en inkomstenbelasting aan de geldontwaarding.

Ter wille van de bestedingsvrijheid van de burger is het noodzakelijk dat de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting ieder jaar automatisch worden aangepast om de eveneens automatische verzwaring van de belastingdruk als gevolg van de geldontwaarding te compenseren.

De V.V.D. heeft in de afgelopen jaren behalve voor deze volstrekt rechtvaardige belastingcorrectie ook gepleit voor een echte verlichting van de druk van de loon- en inkomstenbelasting, die door de progressie vanzelf oploopt met de reële stijging van de welvaart. In het licht van de enorme taken die in ons dichtbevolkte land op de overheid rusten is het duidelijk dat een reële verlaging van de belastingdruk of compensatie van de drukverzwaring die het gevolg is van de reële loon- en inkomstenstijgingen, geen hogere prioriteit kunnen krijgen dan die uitgaven, die de overheid onvermijdelijk moet doen ten behoeve van de gemeenschap en die niet gedekt kunnen worden met behulp van de gelden, die vrijkomen door het afstoten van overheidstaken en door een grotere efficiëncy. Binnen de genoemde ontwikkeling van het totale belastingpeil streeft de V.V.D. naar een aantal dringend nodige verbeteringen in het belastingstelsel.

g. Afzwakking van de progressie in de tarieven van loon- en inkomstenbelasting met name voor de midden-inkomens en zo mogelijk ook verlichting door een verdere verhoging van de

belastingvrije voet met doorwerking in het gehele tarief, waarbij gelijktijdig een rechtvaardiger verhouding tot stand wordt gebracht tussen de bedragen van de verschillende tariefgroepen, zoals de ongehuwden.

h. Verbetering van de belastingheffing van de gehuwde vrouw, zodanig dat daarbij meer rekening wordt gehouden met haar zelfstandige positie.

i. Gelijkestelling van zelfstandigen en loontrekkenden, met name door de belastingvrije reservering van een redelijk stuk winst mogelijk te maken en de lijfrentevrijstelling te verhogen.

j. Belastingtegenemoetkoming ter bevordering van de bezitsvorming, met name in de vorm van een eigen woning.

De ruimte voor genoemde verbeteringen kan worden gemaakt door:

k. Geleidelijke verdere drukverschuiving van de belastingen op inkomen naar belasting op verbruik. Met elkaar samenhangende verhogingen en verlagingen dienen gelijktijdig te worden ingevoerd.

Deze verschuiving is toch al noodzakelijk in het kader van de belastingharmonisatie in de EEG, waarin Nederland nog altijd de hoogste loon- en inkomstenbelasting en de laagste omzetbelasting kent. Een evenwichtspunt zou bereikt kunnen worden bij een gelijke opbrengst van directe en indirecte belastingen.

l. Periodieke, zo mogelijk automatische aanpassing aan de geldontwaarding van de vaste bedragen in de belastingen op inkomen, winst, vermogen, erfenissen en goederen.

m. Verlichting van de dubbele heffing op de uitgekeerde winsten van naamloze vennootschappen, zo nodig gepaard aan een daarmee overeenkomende verhoging van het tarief van de vennootschapsbelasting.

n. De rijksoverheid zal de gemeenten in een zodanige financiële positie dienen te brengen, dat zij tot een sluitende begroting kunnen komen. Op de gemeentebesturen rust

daarbij de plicht een goed en verantwoord financieel beleid te voeren.

o. Krachtige aanpak van de vereenvoudiging van het belastingstelsel, mits een onredelijke lastenverzwaring voor bepaalde groepen belastingplichtigen hierbij achterwege blijft.

p. Versterking van het fiscale en monetaire conjunctuur-politieke instrumentarium van de overheid.

3. Lonen, prijzen, concurrentie.

a. In beginsel vrije loonvorming, met de bevoegdheid van de overheid om tijdelijk in te grijpen.

De verantwoordelijkheid voor de loonvorming berust in de eerste plaats bij werkgevers en werknemers. Arbeidskosten die sneller stijgen dan de produktie per man werken de inflatie in de hand en brengen de werkgelegenheid in gevaar. Daarom dient de overheid, met name in het belang van de sociaal zwakkeren, in ernstige gevallen tijdelijk te kunnen ingrijpen. Daarbij dient zij een zodanig arbeidsmarktbeleid te voeren, dat het beginsel van vrije loon- en prijsvorming zo veel mogelijk tot gelding kan komen.

b. Indexeringsclausules zijn, voorzover zij betrekking hebben op verhoging van indirecte belastingen, als onderdeel van de loonvorming ongewenst.

Verder moet nog bezien worden in hoeverre het in het algemeen, en met het oog op inflatie, ongewenst is dat lonen tussentijds door indexeringsclausules aan prijsstijging worden aangepast.

c. In beginsel vrije prijsvorming, met de bevoegdheid van de overheid om tijdelijk in te grijpen.

Bij vrije loonvorming hoort vrije prijsvorming. Ook hier moet de overheid als hoedster van het algemeen belang de bevoegdheid hebben in ernstige gevallen tijdelijk in te grijpen.

- d. Bevordering van een werkzame concurrentie. Werkelijk vrije prijsvorming, die zowel de maker als de gebruiker geeft wat hem toekomt, veronderstelt doeltreffende concurrentie. Waar nodig moet de overheid die bevorderen door een mededingingsbeleid dat ongewenste kartel- en monopolievorming tegengaat. Gezonde concurrentie wordt ook bevorderd door voorlichting door onafhankelijke consumentenorganisaties.
- e. Bevordering van belastingharmonisatie binnen de EEG, onder andere ter voorkoming van concurrentie-vervalsing.

4. Inkomens- en vermogensbeleid.

a. Een stelsel van beloning dat persoonlijke prestaties aanmoedigt, ter bevordering van de economische groei en de persoonlijke ontplooiing. De solidariteit dient tot uiting te komen door de belastingheffing, de inkomensoverdrachten in het kader van de sociale verzekeringen en bijzondere maatregelen ten behoeve van de minst draagkrachtigen.

b. Betere opleidings- en vormingsmogelijkheden voor de werkende jeugd. Invoering van een wettelijk statuut voor de werkende jeugd van 14 tot 18 jaar met voorschriften voor o.a. vorming en werktijden.

Gelijke mogelijkheden voor iedereen, vooral bij het onderwijs, mede ter verbetering van de inkomensverhoudingen.

c. Versterking van de inkomenspositie van de laagste inkomensgroepen.

De inkomens in ons land zijn al gelijkmatiger verdeeld dan in de andere EEG-landen. Toch blijft er behoefte aan een bewuste inkomenspolitiek die binnen de economische mogelijkheden de zwakken sterker maakt en daardoor de mogelijkheid tot volle ontplooiing van de persoonlijkheid voor hen vergroot.

d. Een waardevast minimum-inkomen, dat in principe niet gelijk hoeft te zijn aan het welvaartsvast, uit arbeid verkregen minimumloon.

Iedereen heeft recht op een menswaardig bestaan, op basis van werk dat past bij aanleg en bekwaamheid. Wie buiten zijn schuld niet kan werken, moet toch in zijn eerste levensbehoeften kunnen voorzien. Daarvoor moet de overheid een waardevast minimuminkomen garanderen.

e. Bevordering van de persoonlijke bezitsvorming. De rente van kleine spaartegoeden onbelast laten.

Sparen, winstdeling en eigen woningbezit moeten mogelijk en aantrekkelijk worden gemaakt. Vermogensaanwasdeling en investeringsloon in collectief werknemersbeheer moet de overheid niet bevorderen, omdat collectief bezit geen volwaardig bezit is en de mogelijkheden tot volle ontplooiing van de persoonlijkheid niet vergroot.

f. Opheffen van de fiscale beletselen voor winstdeling in de vorm van verwerving van aandelen.

5. Sociale verzekering en oudedagsvoorziening.

a. Geleidelijke structurele verhoging van het AOW-pensioen tot het peil van het netto besteedbaar minimum-loon.

b. Geleidelijke invoering van een op het laatst genoten loon gebaseerd pensioen voor alle werknemers, met voorzieningen tegen pensioenverlies bij verandering van werkring, en waardevastheid van ingegane pensioenen.

De oudedagsvoorziening en de daaraan verbonden weduwenpensioenen behoeven nog veel verbetering.

Voor zelfstandigen dient naar overeenkomstige faciliteiten te worden gestreefd.

c. Meer evenredigheid tussen premies voor ongehuwden en gehuwde vrouwen (bijvoorbeeld ziekenfondspremies) en voor hen bestaande aanspraken op uitkeringen en verstrekkingen. Ongehuwden hebben lagere aanspraken of doen wegens het ontbreken van gezinsleden in mindere mate beroep op uitkeringen en verstrekkingen, maar betalen toch dezelfde

de premies als gehuwden. Gehuwde vrouwen van wie de man ook werkt, betalen de volle premie, hoewel deze veelal reeds door de man is betaald of het gezinsrisico reeds op andere wijze is verzekerd.

d. Uitbreiding van de arbeidsongeschiktheidsverzekering tot zelfstandigen.

e. Samenwerking tussen de medische diensten van de Gemeenschappelijke Medische Dienst, de Gewestelijke Arbeidsbureaus en de Sociale Werkvoorzienings Objecten.

f. Reconstructie en vereenvoudiging van het stelsel van sociale verzekeringen met als uitgangspunt het beginsel van de vrije bestedingskeuze van het persoonlijk inkomen. Verplichte verzekering, daar, waar de risico's slechts collectief gedragen kunnen worden, respectievelijk de solidariteit een collectieve premieheffing vereist.

Dit stelsel is te ingewikkeld en ondoorzichtig geworden. Daardoor kunnen de verzekerden hun eigen verantwoordelijkheid ook minder goed beleven. De stijgende welvaart schept juist de mogelijkheid de eigen verantwoordelijkheid te versterken. In dat licht moeten ook de punten g. en h. worden gezien.

g. Invoering van een beperkt eigen risico bij ziekenfonds- en ziekengeldverzekeringen.

h. Geleidelijke beperking van de kinderbijslag.

Wat de kinderbijslag betreft verdient een overschakeling naar een stelsel van fiscale tegemoetkomingen aanbeveling. Een speciale regeling voor grote gezinnen, de laagstbetaalden en studerende is voorlopig noodzakelijk.

i. Voor alle sociale verzekeringen moet het betalen van premie, mede door de verzekerde, hoofdregel blijven.

j. Herziening van de werkloosheidswetgeving in dier voege dat aanvaarding van een (tijdelijke) betrekking voor een lager loon dan voorafgaand aan de werkloosheid ver-

diend werd, niet leidt tot verlies aan claim op dat oorspronkelijk loonniveau.

k. Bestrijding van misbruik van sociale uitkeringen, mede door een doeltreffende controle.

6. Bijstandbeleid.

a. Afstemming van de bijstand op de omstandigheden van degene die bijstand nodig heeft, onder stimulering van zijn verantwoordelijkheid.

b. Voorkoming van misbruik van bijstandsverlening door verbetering van de controle. Invoering van sancties.

In beginsel is iedereen verantwoordelijk voor zijn eigen levensonderhoud. Toch zullen er ondanks alle bestaande voorzieningen altijd mensen zijn met onvoldoende inkomsten om zelf de noodzakelijke kosten van het bestaan te bestrijden. De gemeenschap heeft de plicht te zorgen dat ook deze mensen kunnen leven. Dat vereist een evenwichtig beleid. Aan de ene kant moet de bijstand afgestemd worden op de omstandigheden en mogelijkheden van de betrokkenen. Aan de andere kant mag de verantwoordelijkheid voor het eigen bestaan niet worden ondermijnd door een beleid dat de gemakzucht zou kunnen bevorderen. De behandelingsprocedure moet in overeenstemming zijn met de waarde van de menselijke persoonlijkheid.

7. De onderneming.

a. Handhaving van ondernemingsgewijze productie en, als regel, particulier initiatief, als middel tot een zo goed mogelijke economische ontwikkeling en spreiding van economische macht. Afwijzing van nationalisatie en socialisatie, ook van het verzekeringsbedrijf en de banken. Terugtrekking, zodra mogelijk, van overheidsdeelnemingen.

De beste organisatie van de produktie is de ondernemingsgewijze produktie, waarbij de produktiemiddelen in particu-

liere handen zijn. De onderneming is een economische doelorganisatie waarin kapitaal en arbeid samenwerken en waarin continuïteit en groei (die alleen verwezenlijkt kunnen worden door het behalen van winst) mede in het belang van de werkgelegenheid het primaire doel zijn. Zij dient haar functie te vervullen, uiteraard binnen het wettelijk kader, zonder directe inmenging van staatkundige en maatschappelijke organen. Hiertegenover dient zij haar verantwoordelijkheid in verschillende vormen, jegens kapitaalverschaffers, personeel en publiek te verwezenlijken door een grote mate van openheid.

Deze eis van openheid is in beginsel onafhankelijk van de rechtsvorm waarin de onderneming wordt gedreven.

b. Aanpassing van de wettelijke structuur aan een modern en open ondernemingsbeleid. Na de ingrijpende herziening van de wettelijke ondernemingsstructuur volgens moderne inzichten, die door het huidige kabinet is voorgesteld (wet op de jaarrekening, wet op het enquêterecht, wet op de ondernemingsraden, wetsontwerpen herziening structuur grotere vennootschap, wetsontwerp besloten vennootschappen), is een periode noodzakelijk, waarin ervaring met de nieuwe structuur nodig is, om de wenselijkheid van een eventuele verdere aanpassing na te gaan. Deze studie moet krachtig bevorderd worden, opdat de wettelijke ondernemingsstructuur in overeenstemming blijft met de ontwikkeling van de samenleving.

c. Uitbouw van het werk van de ondernemingsraad; deze moet blijvend worden gezien als samenwerkingsorgaan in het belang van de gehele onderneming.

Naast de directe medezeggenschap op de arbeidsplaats inzake de arbeidsomstandigheden moet de functie van de ondernemingsraad binnen de onderneming als orgaan van overleg worden uitgebouwd. Hierdoor kan een belangrijk element van medezeggenschap van de werknemers worden

verwezenlijkt. Deze raad mag niet het karakter krijgen van een zuivere tegen-speler van de leiding van de onderneming.

d. Schepping van een nieuwe rechtsvorm voor kleinere persoonlijke ondernemingen met rechtspersoonlijkheid en aansprakelijkheidsbeperking: de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid (BV).

e. Wijziging van de structuur van de naamloze vennootschap (behalve de BV) in die zin dat:

1e. Aan de verplicht te stellen raad van commissarissen - voorzover de n.v. niet boven de in f. bedoelde grens valt - de bevoegdheden worden toegekend tot het doen van bindende voordrachten voor de benoeming van directie en commissarissen. Van deze voordrachten kan de aandeelhoudersvergadering slechts met een versterkte meerderheid direct, dus in de eerste vergadering, afwijken; indien een gewone meerderheid van de aandeelhoudersvergadering tegen de bindende voordracht is, dan dient een tweede vergadering van aandeelhouders te worden belegd, waarin een gewone meerderheid beslist.

2e. Principiële bevoegdheden als goedkeuring van statutenwijzigingen, liquidatie en emissie van aandelen niet aan aandeelhouders mogen worden onttrokken.

3e. Derhalve oligarchische clausules op dit en het onder 1e. genoemde gebied geleidelijk moeten worden afgeschaft, waarbij ervan wordt uitgegaan dat er een waarborg tegen ongewenste overvallen tot stand komt.

4e. Certificaathouders op alle terreinen, behoudens het stemrecht, met aandeelhouders worden gelijkgesteld; iedere houder van een certificaat uiterlijk 3 jaar na de hiertoe gedane aanvraag dit certificaat kan verwisselen in een stemgerechtigd aandeel.

5e. Aandeelhouders de wettelijke mogelijkheid krijgen bepaalde taken te delegeren aan een uit en door hen te benoemen commissie.

f. Bij naamloze vennootschappen boven een bepaalde grens worden commissarissen benoemd via een speciale procedure (coöptatie met veto-recht van aandeelhouders en ondernemingsraad), waarbij beroep op de ondernemingskamer de voorkeur verdient boven beroep op een SER-commissie.

De raad van commissarissen moet het belang van de onderneming en van alle daarbij betrokkenen dienen. De raad moet dus geen paritaire vertegenwoordiging van de belangengroepen in de onderneming zijn. Ingeval van beroep op een SER-commissie zou als gevolg van de belangenvertegenwoordiging daarin toch de paritaire samenstelling worden nagestreefd.

8. PBO

a. Afwijzing van de huidige gang van zaken bij de PBO.

1e. Geen instelling van nieuwe publiekrechtelijke bedrijfsorganen, tenzij de wens daartoe door een meerderheid van de bedrijfsgenoten - ook de ongeorganiseerden - op democratische wijze is geuit.

2e. Opheffing van de PBO-lichamen die niet meer functioneren of niet door een ruime meerderheid van de bedrijfstakgenoten worden gedragen. Onderzoek van de mening der bedrijfstakgenoten.

3e. Democratisering van de PBO-organen die blijven bestaan omdat een meerderheid van de bedrijfstakgenoten ze wenst.

4e. Opheffing van de discriminatie tussen georganiseerden en ongeorganiseerden en instelling van een democratische verkiezing van de besturen door alle bedrijfstakgenoten.

5e. Beperking van de verordenende bevoegdheid tot aangelegenheden van interne aard.

De V.V.D. heeft zowel in 1949 als in 1970 amendementen ingediend die beoogden de democratische verkiezing van de besturen door alle bedrijfstakgenoten wettelijk verplicht te stellen. In 1949 is het amendement, met alleen de stemmen van de V.V.D. voor, verworpen. In 1970 is het amendement aangenomen maar het

wetsvoorstel tot wijziging van de PBO-wet teruggenomen. In 1949 heeft de VVD tegen de wet gestemd. Sindsdien zijn de door de V.V.D. voorziene bezwaren juist gebleken. Ze gelden vandaag nog sterker dan toen. Het grootste bezwaar is dat de bedrijfstakgenoten niet de mogelijkheid hebben langs democratische weg invloed uit te oefenen op het beleid.

b. Vorming van privaatrechtelijke overlegorganen in plaats van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Waar behoefte blijkt te bestaan aan overlegorganen tussen werknemers en werkgevers verdient een privaatrechtelijk overlegorgaan de voorkeur.

9. Werkgelegenheid.

a. Het arbeidsmarktbeleid dient gericht te zijn op het vinden van geschikt werk voor iedereen.

b. Afstemming enerzijds van de werkgelegenheid op het beschikbare aanbod van arbeidskrachten, anderzijds van de opleiding van de beroepsbevolking op de structuur van de vraag.

c. Opstelling van middellange en lange termijnprognoses voor de arbeidsmarktontwikkeling.

d. Bevordering van regionale en beroepsmobiliteit.

e. Meer en betere mogelijkheden tot her- en bijscholing alsmede uitbreiding van de beroepskeuzevoorlichting.

f. Wil een modern en actief arbeidsvoorzieningsbeleid optimaal functioneren dan is een herindeling van de gebieden der G.A.B. noodzakelijk, opdat deze aangepast kan worden aan de natuurlijke economische samenhang.

Planning op middellange termijn is een onmisbaar onderdeel van een modern en actief arbeidsmarktbeleid. De Raad voor de Arbeidsmarkt heeft daarbij een belangrijke functie te vervullen. In gebieden met

structurele werkloosheid of kwetsbare bedrijfstakken zijn speciale maatregelen nodig. Die vereisen de inschakeling van de GAB's en een samenwerking die zo veel mogelijk in de regionale raden voor de arbeidsmarkt gebundeld moet worden.

g. Opheffing van fiscale en andere remmen op het buitenshuis werken van getrouwde vrouwen.

h. Bevordering van de arbeidsmogelijkheden voor (gepensioneerde) ouderen.

i. De positie van de buitenlandse werknemers verdient grote aandacht. Er dienen ruime vormingsmogelijkheden, mede gericht op de situatie in hun eigen land, voor hen open te staan.

j. Aan het oprichten van uitleenbureaus en andere uitleenbedrijven dienen strenge wettelijke eisen gesteld te worden.

k. Onderzoek is nodig naar de gevolgen van de pendel naar het buitenland. De Nederlandse sociale uitkeringen aan Nederlandse pendelaars zullen niet boven de landelijke normen mogen uitgaan.

10. Technologische ontwikkeling.

a. Krachtige bevordering van de technologische ontwikkeling.

Computers vergroten ons vermogen om moeilijke technische en maatschappelijke vraagstukken op te lossen. De kernenergie belooft een rijke, goedkope en schone energiebron te worden. Ruimtesatellieten helpen de kwaliteit van het leven op aarde te verbeteren. Die voorbeelden bewijzen dat de bevordering van technisch speur- en ontwikkelingswerk en de toepassing van de resultaten daarvan beslissend zijn voor de toekomst. De overheid moet aan de burgers duidelijk maken dat de technologische ontwikkeling, die men vaak als een bedreiging voelt, juist grote beloften inhoudt. Zij dient bij de bevordering van de technologische ontwikkeling ook nauw met de industrie samen te werken.

b. Internationale samenwerking is onontbeerlijk.

Omdat een klein land niet alles zelf kan doen, is ook op dit gebied een brede internationale samenwerking nodig. In bijzondere gevallen, zoals bij het ultracentrifugeproject, zal die samenwerking tot enkele landen beperkt moeten kunnen blijven.

11. Energiebeleid.

a. Coördinatie van het energiebeleid in nationaal en internationaal verband.

b. Unificatie van de industriële tarieven, teneinde de door de bestaande differentiatie ontstane ongelijke concurrentieverhoudingen op te heffen. De industrietarieven zijn te belangrijk om te dienen als sluitstuk van gemeentebegrotingen.

Bij het streven naar internationale coördinatie vereist de kernenergie bijzondere aandacht. Een nieuwe Elektriciteitswet zal een rationelere produktie in grotere eenheden en de coördinatie op tariefgebied moeten bevorderen.

12. Industrieel structuurbeleid.

a. Een industrieel structuurbeleid, mede in EEG-verband en gericht op de groei van onze economie, met inachtneming van de milieuhygiënische aspecten. De overheid dient uit haar vermogenssfeer (aandelen in bedrijven enz.) kapitaal vrij te maken teneinde over additionele middelen te beschikken voor het voeren van dit structuurbeleid.

b. Onderzoek naar de mogelijkheid om knelpunten bij groeisectoren weg te nemen.

Bedrijfstakingen die bij de groei en kwaliteitsverbetering voorop (kunnen) lopen worstelen soms met financieringsproblemen en andere moeilijkheden. Om die op te lossen is een actief structuurbeleid - met inbegrip van de bevordering van de technologische ontwikkeling - wenselijk. Grondig en tijdig

overleg tussen overheid en bedrijfsleven is onmisbaar voor het slagen van het hele industriële structuurbeleid.

c. Verlening van tijdelijke overheidssteun aan bedrijfstakken en bedrijven in moeilijkheden, mits deze door reorganisatie weer gezond kunnen worden.

In de afgelopen jaren heeft de overheid herhaaldelijk met steunverlening moeten bijspringen in afzonderlijke bedrijfstakken en ondernemingen. De problemen, die daar waren ontstaan, konden noch door de betrokkenen zelf, noch met algemene maatregelen worden opgelost. Bij dit soort hulpverlening is grote voorzichtigheid geboden om toch een open en vrije concurrentie te behouden. De steun mag daarom alleen tijdelijk zijn. Er moet een goede kans op herstel bestaan, vooral door interne reorganisatie. Tijdens de steunverlening moet de overheid invloed op het ondernemingsbeleid kunnen uitoefenen.

d. Bestrijding op EEG-niveau van concurrentievervalsing door EEG-landen en andere landen; zo nodig tegenmaatregelen ter bescherming van onze nationale belangen.

e. Uit een oogpunt van structuur van het bedrijfsleven en uit een oogpunt van spreiding van economische macht en stimulering van ondernemerschap is een beleid, gericht op bevordering van het middelgrote en middenkleine bedrijf nodig. De knelpunten dienen systematisch opgespoord te worden en vervangen door stimulerende maatregelen, zonder overigens in subsidiëring te ont-aarden.

13. Regionaal ontwikkelingsbeleid.

a. Het regionale ontwikkelingsbeleid dient een onderdeel te zijn van het nationale structuurbeleid.

b. Spreiding van niet volstrekt aan de Randstad gebonden werkgelegenheid over de rest van het land, en in het bijzonder over het Noorden en Oosten, levert een essentiële bij-

drage aan de verhoging van het welzijn in de Randstad en aan de welvaart en daarmee ook het welzijn in Noord- en Oost-Nederland. Essentiële economische activiteiten zullen daardoor in de Randstad tevens de nodige expansieruimte krijgen, zonder verdergaande extreme aantasting van het milieu.

- c. De spreiding moet worden bevorderd door:
- 1e. Snelle uitbreiding en verbetering van de Oost-West en Noord-Zuid gaande auto- en waterwegen (onder Noord-Zuid verbindingen niet te verstaan Randstad-Zuid verbindingen).
 - 2e. Sterke opvoering van infrastructuurverbeterende subsidies aan de belangrijkste en effectiefst groeiende "kernen" in Noord- en Oost-Nederland en de probleemgebieden in Zuid-Nederland.
 - 3e. Toewijzing van extra contingenten gesubsidieerde woningen aan deze regionale economische zwaartepunten.
 - 4e. Subsidiëring met 25 % van alle bedrijfsinvesteringen bij nieuwbouw en uitbreiding in de "kernen", wanneer het een vorm van werkgelegenheid betreft, die niet alleen het aantal arbeidsplaatsen aanmerkelijk vergroot maar ook de economische structuur, op lange termijn, versterkt.

Met de regionale ontwikkeling zijn sinds 1967 goede vorderingen gemaakt, met name in Limburg. In de komende jaren moet het beleid toegespitst worden op die streken waar de sociaal-economische en culturele opbouw nog zwakke plekken vertoont.

- d. Extra aandacht voor de drie Noordelijke provincies. De ontwikkeling van de welvaart in deze provincies is na de oorlog achtergebleven bij de rest van ons land, hetgeen bij brede lagen van de bevolking tot gevoelens van grote teleurstelling heeft geleid. De te nemen maatregelen zullen zodanig dienen te zijn dat zij mede het geschokte vertrouwen kunnen herstellen en tot een nieuw geloof in eigen toekomst kunnen inspireren.

De maatregelen zullen moeten voortkomen uit een integraal plan voor het Noorden, dat op langer zicht is opgesteld, en zullen een zo groot mogelijke mate van continuïteit moeten hebben.

O.a. kunnen genoemd worden:

- verdere verbetering van de grote verkeersverbindingen;
- ondersteuning van het industrialisatiebureau voor het Noorden, dat bij de uitvoering der maatregelen een zo groot mogelijke eigen beslissingsbevoegdheid dient te krijgen;
- uitbreiding van het premiëringsbeleid ter bevordering van de industrialisatie, zowel voor nieuwe als voor vergroting van bestaande industrie; uitbreiding met o.a. een premie voor verplaatsingskosten;
- gerichte maatregelen voor de specifiek in het Noorden bestaande problemen in de land- en tuinbouw;
- uitbouw van de Groninger universiteit naar de andere noordelijke provincies, in de eerste plaats naar Friesland (Leeuwarden);
- bij nieuw te stichten voorzieningen voor het middelbaar onderwijs en het hoger beroeps-onderwijs de mogelijkheid tot enige afwijking naar beneden van de hiervoor geldende normen van bevolkingsaantallen, zulks in verband met de geringere bevolkingsdichtheid en de extra stimulans die van goede onderwijsvoorzieningen op de betrokken streek uitgaat. Spoedige stichting van een HTS in Emmen.

e. Goed samenspel tussen nationale, provinciale en gemeentelijke overheden en vrije maatschappelijke krachten. Ook nauwe samenwerking met België, Duitsland en de EEG-commissie om verspilling en het tegen elkaar uitspelen van nationale overheden te voorkomen.

In de regionale ontwikkeling speelt de industrialisatie een belangrijke, maar niet de enige rol. Huisvesting, verkeersverbindingen, scholing voor volwassenen en jongeren en mogelijkheden voor kunst- en sportbeoefening zijn evenzeer nodig.

14. Woningbouw en huurbeleid.

a. Een geleidelijke opvoering in de eerstkomende jaren, door een gezamenlijke inspanning van bouwwereld, regering en parlement, van de jaarlijkse woningproduktie.

b. Verschuiving in de regionale woningtoewijzing ten gunste van de gebieden met het grootste tekort.

Ruim 25 jaar na de bevrijding is de woningnood nog altijd niet voorbij. Woningvoorraad - en woningnood - zijn onrechtvaardig verdeeld. In grote delen van het land staan nu genoeg woningen, maar elders heerst nog een enorm gebrek. Tweederde van ons volk heeft geen last van de woningnood, eenderde - waaronder veel laagbetaalden en bejaarden - draagt alle lasten.

c. De bouw in de gesubsidieerde sectoren meer op de zwakke groepen richten.

Aan de alleenstaanden mag wel eens meer gedacht worden. Verhoging van de produktie is tevens niet alleen nodig om het tekort op te heffen, maar ook om meer krotten te kunnen opruimen.

d. Krachtige aanpak van woningverbetering, krotopruiming en stads- en dorpsreconstructie, waarbij zoveel mogelijk rekening moet worden gehouden met de wensen der huidige bewoners. Bevordering van de bouwresearch en van het experimenteren met nieuwe woonvormen.

e. Krachtige voortzetting van de huurliberalisatie, ook in het westen.

f. Verbetering van de ontruimingsbescherming in de geliberaliseerde gebieden.

g. Geleidelijke vervanging van subsidiëring van het huis door individuele steun aan de bewoner.

h. Voortgezet streven naar het einddoel: ieder betaalt de huur die zijn huis waard is; wie dat niet kan wordt individueel gesteund.

In de strijd tegen de woningnood en de onrechtvaardige verdeling van de woningvoorraad zal zowel het bouwbeleid als het huur- en subsidiebeleid een rol moeten spelen. Door het na-oorlogse huurbeleid is het verband tussen huur en kostprijs volkomen zoekgeraakt. Door vrijmaking van

de huren en door een grondige verandering van het subsidiestelsel kan de woningvoorraad eerlijker worden verdeeld. Nog altijd worden op grote schaal huizen gesubsidieerd waarin mensen wonen die geen subsidie nodig hebben. Daarom moet de subsidiëring van huizen geleidelijk door steun aan bewoners worden vervangen. Terwijl de individuele huursubsidies worden opgetrokken moet de subsidie op de woning sneller in de huurprijs worden ingebouwd.

De oplossing van de woningnood vereist:

1e. Ruime financieringsmiddelen - ook particuliere - voor de nieuwbouw.

2e. De bereidheid een flink stuk inkomen aan huur te besteden.

3e. Wat de meer draagkrachtigen betreft: de bereidheid naar passender woningen te verhuizen.

Kortom: een groot stuk solidariteit.

i. In het kader van een beleid dat gericht is op een spoedige leniging van de woningnood dient diepgaand onderzocht te worden welke de mogelijkheden zijn om die delen van het oude woningbestand, welke voor sanering in aanmerking komen, gedurende langere tijd voor bewoning te behouden.

15. De zelfstandigen.

a. Verruiming van de fiscale aftrekbaarheid van de kosten voor de oudedagsvoorzieningen van zelfstandigen.

b. Uitbreiding van de arbeidsongeschiktheidsverzekering tot zelfstandigen.

De zelfstandigen - zij, die een vrij beroep uitoefenen en de ondernemers in midden- en kleinbedrijf en landbouw - vervullen een belangrijke rol in ons economisch en maatschappelijk leven. Hun zin voor initiatief en verantwoordelijkheidsbesef zijn onmisbaar voor onze economie. Het beleid van de overheid moet de in hen belichaamde waarden versterken. Dus geen politiek van bescherming, bevoogding en betutteling, maar een beleid dat de zelfstandigen in staat stelt zichzelf

te helpen en hun eigen plaats in onze samenleving waar te maken. Het zijn echter vaak juist de zelfstandigen, die door hun individualistische aard en geringe geneigdheid tot organisatie in het gedrang komen. Voor een evenwichtige ontwikkeling van onze samenleving moet bij alle daarvoor in aanmerking komende maatregelen veel aandacht worden geschonken aan de belangen van de zelfstandigen. Met name hun sociale zekerheid is nog onvoldoende geregeld.

16. Midden- en kleinbedrijf.

a. Integratie van het middenstandsbeleid in het algemeen regeringsbeleid.

In het totale sociaal-economische beleid, met name ook op het gebied van de prijzen en van de sociale verzekeringen, moeten de gevolgen van dat beleid voor de middenstand voortdurend grondig worden gezien. De departementale indeling moet daarbij aansluiten. In alle lichamen waarvan het werk zich mede tot het midden- en kleinbedrijf uitstrekt, moeten de betrokkenen voldoende vertegenwoordigd zijn.

b. Aanpassing van de kredietmogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf aan de economische ontwikkeling.

De groei van gezonde ondernemingen in midden- en kleinbedrijf moet worden bevorderd. Zulke ondernemingen vormen een goed tegenwicht tegen economische machtsconcentraties en monopolievorming.

c. Wettelijke regeling van het ordelijk economisch verkeer, o.a. op het gebied van agressieve verkoopmethoden, waaronder colportage.

Dit betekent voor particuliere kopers op beurzen en tentoonstellingen en aan huis een afkoelingsperiode van enige dagen waarbinnen zij van ondoordracht of onder druk gesloten overeenkomsten af kunnen komen zonder dat de aanbieder zich in deze periode aan zijn verplichtingen kan onttrekken.

- d. Wijziging en verruiming van de Winkel-sluitingswet en de Vestigingswet.
- e. Voldoende vestigingsmogelijkheden voor het midden- en kleinbedrijf.
Wetswijzigingen zijn nodig om de ondernemers beter in staat te stellen de moderne ontwikkelingen voor te blijven. De verschaffing van voldoende vestigingsmogelijkheden, waarbij de industriespreiding en de recreatie ook een rol spelen, is een kwestie van gemeentelijke planning.
- f. Bevordering van individuele voorlichting aan ondernemers.
- g. Modernisering van het onderwijs voor midden- en kleinbedrijf.
- h. Overheidssteun voor een structuuronderzoek in de Horeca-sector.
Het Horecabedrijf is door veranderde leefgewoonten en sterke kostenstijgingen in moeilijkheden geraakt. Aan maatregelen tot verbetering moet een structuuronderzoek vooraf gaan.
- i. De bedrijfsbeëindigingshulp moet zo worden geregeld dat zij ook de sociale noden op redelijke wijze opvangt.

17. Land- en tuinbouw.

- a. Handhaving van de ondernemingsgewijze produktie.
- b. Een krachtig nationaal landbouwbeleid gericht op het verbeteren van de ongunstige toestand in land- en tuinbouw (speciaal ook de fruitteelt) en op het bevorderen van het tot stand komen van bedrijven die de goede ondernemer een inkomen kunnen verschaffen dat gelijke tred houdt met de welvaartsontwikkeling, zulks door:
 - 1e. Hulp bij de financiering van de aankoop van grond en opstallen.
 - 2e. Ruimere aankoopmogelijkheden voor de Stichting Beheer Landbouwgronden.
 - 3e. Grotere nadruk op bedrijfsvergroting bij cultuurtechnische maatregelen.

4e. Wetenschappelijk onderzoek, land- en tuinbouwonderwijs, goede voorlichting en een modern verwerkings- en afzetapparaat om de concurrentiekracht van land- en tuinbouw op hoog peil te houden.

5e. Een fiscaal beleid dat de vorming van economisch gezonde bedrijven niet belemmert: bijvoorbeeld belastingvrije reservering.

6e. Een krachtig saneringsbeleid, daar een groot aantal niet rendabel te maken bedrijven nog zal moeten verdwijnen; goede omscholingsregelingen.

7e. Versterking van het instituut van de pacht door de pachtprijsbepaling te baseren op een netto rendement van $2\frac{1}{2}$ procent van de agrarische gebruikswaarde en door beperking van het continuatierecht in beginsel tot de 65-jarige leeftijd van de pachter.

De produktie moet een zo groot mogelijke bijdrage aan het nationale inkomen blijven leveren en tegen redelijke prijzen voor de consument beschikbaar komen.

c. Een krachtig beleid in het raam van het EEG-verband, gericht op het opheffen van de concurrentievervalsing zowel tussen de lidstaten als tussen de ondernemingen op het gebied van landbouw, handel en industrie.

d. Het markt- en prijsbeleid in samenhang met het voorgaande richten op een produktie-omvang waarbij overschotten en tekorten zo veel mogelijk worden voorkomen.

18. Toerisme en recreatie.

Het toerisme is een belangrijke bron van welvaart en werkgelegenheid. Daarom zijn de volgende maatregelen nodig.

a. Krachtige steun aan het werk van het Nationaal Bureau voor Toerisme.

b. Een modernere, minder folkloristische aanpak van de presentatie van Nederland in het buitenland.

c. Opening van de mogelijkheid casino's op te richten.

d. Totstandkoming van een reeks van recreatieve mogelijkheden, van stil tot massatoerisme.

Het uitgaande toerisme groeit sneller dan het inkomende. Bij de verbetering van die toestand heeft ook de overheid een taak, bijvoorbeeld door het scheppen van goede wegverbindingen naar toeristencentra en door een soepeler beleid met betrekking tot de aanduiding van toeristen-accommodatie langs de wegen. Veel van wat hierboven over de middenstand is gezegd, met name op het gebied van kredietvoorziening, structuuronderzoek en belastingbeleid, geldt ook voor het toerisme.

Gereguleerde casino's zouden buitenlandse gasten aantrekken. Op dit gebied mag Nederland geen enclave blijven.

19. Verkeer en vervoer.

a. Bevordering van de verkeersveiligheid door:

1e. Een wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken van verkeersongevallen dat ook werkelijk resulteert in adequate maatregelen.

2e. Krachtig en gericht optreden van politie en justitie tegen verkeersovertreders (alcohol, drugs, gevaarlijk inhalen, door rood licht rijden, enz.).

3e. Steun aan de instellingen die zich - zowel voor de jeugd als voor volwassenen - bezighouden met verkeersopvoeding.

4e. Goede veiligheidsvoorschriften met betrekking tot de inrichting van motorvoertuigen. Verplichte periodieke veiligheidskeuringen.

5e. Overzichtelijke aanleg van wegen en verkeersknooppunten en duidelijke, uniforme verkeersstekens en wegwijzers.

6e. Wettelijke normen voor autorijsscholen.

Het dodental in het verkeer, dat in 1969 nog de beschamende hoogte van 3065 bereikte, moet naar beneden. Via het onderwijs

en via radio en televisie kan de verkeersopvoeding alle weggebruikers bereiken.

b. De ontwikkeling van het wegennet dient afgestemd te worden zowel op de te verwachten verkeersomvang als op de regionale ontwikkeling en omstandigheden.

Ook in de komende vier jaar kan de opzet van het uitvoeringsprogramma van het Rijkswegenfonds worden gehandhaafd. Voorlopig betekent dat opheffing van bestaande knelpunten, maar na 1975 kan dan worden overgeschakeld op een aanpak waarbij zo veel mogelijk project voor project wordt afgewerkt.

c. Voor de aansluiting van gemeentelijke wegen op rijkswegen en voor de herstructurering van het verkeer in de steden is financiële hulp van het rijk veelal onontbeerlijk.

d. Aanleg op korte termijn van een vaste oeververbinding over/onder de Westerschelde.

e. Aantrekkelijk maken voor iedereen van het openbaar personenvervoer door:

1e. Coördinatie van de railvervoernetten en een sluitend systeem van hoofdverbindingen.

2e. Integratie van stedelijk, regionaal en landelijk vervoer, ook ten aanzien van tarieven en de presentatie aan het publiek.

3e. Vaststelling van een gewenst verzorgingsniveau van openbaar vervoer op de railnetten van trein, metro, tram en ook op het, als verdichting daarvan noodzakelijke, stelsel van autobuslijnen. Speciale voorrangsregelingen en waar nodig vrije banen voor autobussen in de binnensteden.

4e. Uiterste terughoudendheid ten aanzien van het opheffen van onrendabele lijnen.

5e. Goede toekomstplanning bij de bouw van nieuwe woon- en werkcentra ten aanzien van openbare vervoersvoorzieningen.

6e. Instelling van vervoersgemeenschappen in en om de grote stedelijke zones.

Willen wij werkelijk dat het openbaar vervoer voor de burger aantrekkelijk

wordt, dan zal dit ook zó efficiënt, snel en gerieflijk moeten zijn dat men dit vervoer gaat prefereren boven de eigen auto. Zolang de aansluitingen tussen plaatselijk en landelijk verkeer geheel ontbreken of slecht zijn, zal de burger terecht de voorkeur blijven geven aan de eigen auto voor het woon-werk-verkeer. Het is juist dit verkeer dat de grote opstoppen in de steden en het nijpende parkeerprobleem veroorzaakt. Met dwangmaatregelen bereikt men hier niets, wel met een goed alternatief. Wie snel en zonder parkeerzorgen naar zijn werk kan komen zal zeker openbaar vervoer verkiezen, maar als hem dit een veelvoud aan tijd kost doet hij het niet. Men moet bij het personenvervoer uitgaan van de consument.

f. Een doelmatig parkeerbeleid met gebruikmaking van het prijsmechanisme.

g. Aanleg op korte termijn van de Schiphol-spoorlijn.

Dit is een project met hoge urgentie, maar binnen dit project heeft het traject Schiphol-W. gedeelte ringbaan-Amsterdam CS de hoogste prioriteit.

h. Een nationaal luchthavenbeleid uitgaande van een internationale visie. Hiernaast aanleg van vliegvelden van regionale betekenis en airstrips voor licht vliegverkeer.

Zowel bij eventuele uitbreiding van Schiphol als bij de aanleg van een tweede grote luchthaven moet rekening worden gehouden met de geluidshinder, die voor de bewoners in de omtrek een volstrekte onleefbaarheid tot gevolg kan hebben. Zelfs - of eigenlijk juist - bij de voortschrijding van de techniek moet het belang van de mens niet uit het oog verloren worden.

i. Een nationaal havenbeleid uitgaande van een internationale visie.

Een goede coördinatie tussen de Benelux-havens is noodzakelijk om sterker te staan in de internationale concurrentie.

De zeehavens zijn sterke motoren voor de Nederlandse economie. Het spreekt vanzelf dat hierbij tegen milieuverontreiniging moet worden gewaakt en dat de uitgifte van terreinen beperkt moet blijven tot industrieën die aangewezen zijn op vestiging in of nabij de grote havens.

j. Voor onze luchtvaart is uitbreiding van landingsrechten en internationale samenwerking van het grootste belang.

Dit kan onder andere bevorderd worden door deelname van Nederland aan een Europese luchtvaartmaatschappij. Iedereen is gebaat bij een zo goedkoop mogelijk luchtverkeer en lage prijzen zijn alleen bereikbaar via internationale samenwerking.

k. Zeer stronge bestraffing van vliegtuig-roof en daden van terreur in de lucht.

De huidige situatie, waarbij internationale geschillen uitgevochten worden over de rug van luchtvaartpassagiers, is in een tijd van internationale samenwerking en toenadering onaanvaardbaar.

l. Bevordering van de totstandkoming van krachtige bedrijven in de sector van het goederenvervoer.

De overheid kan dit bijvoorbeeld bevorderen door het stimuleren van de vakbekwaamheid van ondernemers en personeel en van het ontwikkelen van nieuwe vervoerstechnieken.

m. Bij de binnenvaart opheffing van de evenredige vrachtverdelingsregeling en stimulering van de sanering door een sloopregeling met goede voorwaarden voor bedrijfsbeëindiging. Daarnaast bedrijfscredieten, voorlichting en een stillegregeling.

Het voortbestaan van de evenredige vrachtverdeling remt de ambitie.

n. Herstructurering van het goederenvervoer per spoor zodat dit opgewassen is tegen de eisen van deze tijd en rendabel kan zijn.

De spoorwegtechniek is erg geschikt voor massavervoer. De herstructurering kan onder andere bestaan uit het bouwen van installaties voor het verladen van containers op spoorwegemplacements en langs de belangrijkste waterwegen.

- o. Krachtige bevordering van een gemeenschappelijke Europese vervoerspolitiek.
- p. Verbetering van de internationale concurrentiepositie van de Nederlandse grote vaart.

20. Consumenten.

- a. Bevordering van de werkzaamheid en vertegenwoordiging van onafhankelijke consumentenorganisaties.
- b. Verbetering van de voorschriften en mogelijkheden met betrekking tot kwaliteitsgaranties aan de consument.
- c. Bevordering van het vergelijkend warenonderzoek.
- d. Totstandkoming van een wettelijke regeling tegen misleidende voorlichting en reclame.
- e. Verbetering van de wettelijke mogelijkheden met betrekking tot de zogenaamde small claims.
- f. Bevordering van het gebruik - zowel door reglementering als door bijvoorbeeld steun voor ontwikkeling - van materialen en verpakkingen die een minimaal milieuverontreinigend effect hebben.
- g. Bestrijding van het gebruik van onnodige smaak- en kleurstoffen in de voedingsmiddelen.